

Ο ΜΟΝΟΠΩΛΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Τοῦ Δρος ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Β. ΛΕΜΠΕΣΗ

1. Ὁ φιλελεύθερος καπιταλισμὸς

Ἄν ἀναλύσωμεν τὰς μορφὰς τοῦ σημερινοῦ καπιταλισμοῦ μὲ κριτήριον τὸν μ η χ α ν ι σ μ ὸ ν τ ὠ ν τ ι μ ὶ ν — τοῦ ὁποίου ἡ διαρθρωτικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ σημασία εἶναι θεμελιώδης — θὰ διαπιστώσωμεν ἕξ μορφὰς καπιταλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ταυτοχρόνως καὶ παραλλήλως ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐκ τούτων αἱ πέντε ἐμφανίζουν μονοπωλιστικὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα καὶ, ἀντιστοίχως, ὀλιγαρχικὰ κοινωνικοπολιτικὰ φαινόμενα καὶ μία καὶ μόνη μορφή, ἡ ἱστορικῶς ἀρχαιότερα καὶ διαρκῶς φθίνουσα, ἀποτελεῖ οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν δημοκρατίαν. Θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ αὐτὴν, διότι αὕτη παρέχει καὶ τὰ κριτήρια τῆς κριτικῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων πέντε δεσμευμένων μορφῶν τοῦ συγχρόνου καπιταλισμοῦ.

Ὁ ἐπιχειρηματίας καταβάλλει τὸ κεφάλαιον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἀτομικὴν εὐθύνην τοῦ ἀτομικοῦ του σχεδίου ὀργανώσεως καὶ παραγωγῆς καὶ τῶν κινδύνων, πού συνεπάγεται ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Δὲν ἔχει καμμίαν δυνατότητα ἐπιπτώσεως τῶν ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ ζημιῶν του ἐπὶ τῆς καταναλώσεως. Ἀτομικὰ του λάθη πληρώνει ὁ ἴδιος, εἴτε διὰ τῶν ζημιῶν του, εἴτε διὰ τῆς καταστροφῆς του. Ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς εἶνε πρὸς ὄφελος τῶν καταναλωτῶν, εἶνε συναγωνισμὸς πρὸς τὰ κάτω καὶ ὄχι πρὸς τὰ ἄνω, διότι ἡ π τ ὠ σ ι ς τ ὠ ν τ ι μ ὶ ν συμφέρει εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν, διὰ τὴν τοποθετήσῃ τὰ προϊόντα του εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ διὰ τὴν διευρύνῃ τὰς ἀγορὰς του. («Τὸ κέρδος ἐν τῇ καταναλώσει»).

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκρίθη, ἐν τούτοις, μὲ ἐπιπολαιότητα, ὡς «ἀναρχικόν», ὁ δὲ μαρξισμὸς ἐβασίσθη — ματαίως — εἰς τὴν «ἀναρχίαν τῆς παραγωγῆς» διὰ τὴν ἀνατροπὴν του. Εἰς αὐτὸ ὅμως τὸ σύστημα ὀφείλεται τὸ ἐνδοξότερον στάδιον τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ ἡ καταπληκτικὴ αὐξήσις τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου ἀπὸ τοῦ 1880 (1), ἡ πρώτη καί, ἐν μέρει, ἡ δευτέρα «βιομηχανικὴ ἐπανάστασις».

Βεβαίως, ἐκ πρώτης ὄψεως, τὸ σύστημα τοῦ ἐλευθεροῦ συναγωνισμοῦ ἡ,

Σημ. : Ἡ ὡς ἄνω μελέτη εἶναι ἐκ τῶν καταλείπων τοῦ ἀποθανόντος Εὐαγγέλου Λεμπέση. Ὁ συγγραφεὺς, μαθητὴς τοῦ περιφήμου Franz Oppenheimer, συνέγραψε πλείαδα ἐνδιαφεροσῶν κοινωνιολογικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων.

Μερικὰ ἐκ τῶν ἔργων του, ὡς «Ἡ τεραστία κοινωνικὴ σημασία τῶν βλακῶν ἐν τῷ συγχρόνῳ βίῳ» (1941), καὶ ὁ «Μῦθος καὶ πραγματικότης τῆς Ἀστικῆς Κοινωνίας» (1963), προξένησαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν.

1. Schumpeter, Capitalisme, socialisme et démocratie. — H. von Beckerath, Grossindustrie und Gesellschaftsordnung, 1-19. Ad. Weber, Kapital und Arbeit, 11-56. Ludwig Mises, Die Gemeinwirtschaft, 207, 171 ἐπ., 466, 407 ἐπ., W. Röpke, Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart, 78 ἐπ., 136 ἐπ., 162 ἐπ.

— ὅπως ὀνομάζεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη — τοῦ πλήρους συναγωνισμοῦ (concuurrence parfaite) παρουσιάζει, λόγῳ τοῦ ἀτομικισμοῦ του, φαινομενικῶς, καί μερικῶς ἀναρχικὰ στοιχεῖα : Τὸ πλῆθος τῶν ἀσυντονίστων ἀτομικῶν σχεδίων, ἡ ἔλλειψις γνῶσις τῶν ἀγορῶν ὑφ' ἑνὸς ἐκάστου ἀτομικοῦ ἐπιχειρηματίου, τὸ ψυχολογικῶς δυσδιάγνωστον τῶν ποιοτικῶν καὶ ποσοτικῶν ἀναγκῶν καὶ ἀπαιτήσεων τῶν καταναλωτῶν, ἡ τυχαία σύμπτωσης ἢ διασταύρωσις ἀτομικῶν σχεδίων, μὲ συνέπειαν τὰς σχετικὰς ζημίας δι' ὀρισμένας ἐπιχειρήσεις, καὶ ὄχι ὀλιγότερον ἢ ἔλλειψις εἰδικῆς μορφώσεως τῶν φορέων τῶν ἀτομικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ κλασσικὴ ἐκ τῶν προτέρων ἄγνοια τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς νοοτροπίας τοῦ ταξικοῦ ἀντιπάλου, δηλαδὴ τῆς ἐργατικῆς τάξεως, τὰ γνωρίσματα ταῦτα τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ ἐδημιούργησαν τὴν ἐντύπωσιν ἀναρχικοῦ φαινομένου (1).

«Ἐλησμονήθη» ὁμοῦς τὸ κυριώτερον : ὅτι ὁ φιλελεύθερος καπιταλισμὸς, — παρὰ τὰ «ἀναρχικά» του συμπτώματα — ἐλειτούργει βάσει ἑνὸς ἀδηρίτου νόμου παραδειγματικῆς τάξεως, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ οὐσία του καὶ ὁ νόμος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς του. Ὁ νόμος αὐτός, ποῦ ἔφερεν εἰς κοινὸν παρονομαστήν τὰς ἀτομιστικὰς, φυγοκέντρους ἢ «ἀναρχικὰς» του τάσεις — εἰς ὄφελος τῆς καταναλώσεως — εἶνε ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν (2).

Ἐκαστος καταναλωτῆς διαβαθμίζει τὰς ἀνάγκας του ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματός του, δημιουργῶν οὕτω τὴν ζήτησιν. Καὶ ἕκαστος ἐπιχειρηματίας ὑπολογίζει ποίας περίπου τιμὰς δύναται νὰ ἐπιτύχη διὰ τὰ προϊόντα του καὶ ποίας τιμὰς πρέπει νὰ καταβάλῃ διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν πρώτων ὑλῶν, διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ διὰ τὴν ἀμοιβὴν ἐργασίας. Βάσει τῶν ὑπολογισμῶν τούτων ὑπολογίζει, τέλος, τὰς ποσότητας καὶ ποιότητας τῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα δύναται ν' ἀπορροφήσῃ ἢ κατανάλωσις, δημιουργῶν οὕτω τὴν προσφορὰν.

Πᾶσα διακύμανσις τῶν τιμῶν αὐτῶν τῶν παραγόντων μεταβάλλει τὴν σχέσιν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως καὶ ἐπιφέρει αὐτομάτως καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων μίαν δικαίαν καὶ ὁμαλὴν ἐκάστοτε ἀναπροσαρμογὴν τῶν τιμῶν διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ. Οὕτως, ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν ἐπιφέρει αὐτομάτως τὸν συντονισμὸν μεταξὺ τῶν ἀτομικῶν σχεδίων τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τὸν συντονισμὸν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καὶ ἐξουδετερώνει τὰ «ἀναρχικά» φαινόμενα τῆς ἀτομιστικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀτομιστικῆς καταναλώσεως. Οὕτω,

1. Πάντα ταῦτα τὰ «ἀναρχικά» φαινόμενα ἐξέλειψαν — εἰς βάρος τῆς καταναλώσεως — ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τῆς ἀνωθεν ὀλιγαρχικῆς ἐπιβολῆς τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν τιμῶν των. Πρβλ. Mises, ἐνθ' ἄνωτ. 332 ἐπ. Rörke, ἐνθ' ἄνωτ. 162 ἐπ., 182 ἐπ.

2. Ἡ «λησμοσύνη» δὲν ἦτο τυχαία : Διότι τὸ μέγιστον μέρος τῆς κριτικῆς βιβλιογραφίας ἐναντίον τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν προμαρξιστῶν σοσιαλιστῶν, τῶν μαρξιστῶν σοσιαλιστῶν καὶ κομμουνιστῶν, τῶν μαρξιστῶν καὶ τῶν μὴ μαρξιστῶν συνδικαλιστῶν ἡγετῶν πάσης προελεύσεως, τῶν σοσιαλιστῶν καὶ ἠθικολόγων διανοουμένων, τῶν ὁπαδῶν τῆς «κοινωνικῆς δημοκρατίας» καὶ πάσης μορφῆς κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ, τῶν παντὸς εἶδους — ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων — γραφειοκρατιῶν, τῶν ὀλοκληρωτικῶν πολιτικῶν καθεστώτων καὶ τῶν μονοπωλιστικῶν καπιταλιστῶν. Mises, ἐνθ' ἄνωτ. 354 ἐπ., 445 ἐπ., Rörke, ἐνθ' ἄνωτ. 218. Franz Böhm, Wirtschaftsordnung und Staatsverfassung, 46 ἐπ.

κατέστη δυνατή ἡ λειτουργία τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα, μὲ πρωτοφανῶς ἀποδοτικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς Τεχνικῆς. Ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν θεσμὸν, καὶ μάλιστα θεσμὸν ἀνεξάρτητὸν τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἀποτελεῖ ἐπίσης καὶ θεσμὸν κοινωνικόν, διότι ἐξασφαλίζει ἀβιάστως τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν⁽¹⁾. Ἀποτελεῖ, τέλος, καὶ θεσμὸν δημοκρατικόν, διότι παρέχει τὴν βάσιν ἑνὸς καθημερινοῦ δημοψηφίσματος⁽²⁾ τῶν καταναλωτῶν, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ζητήσεως καὶ τῶν τιμῶν, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐξαρτᾶται ἡ πορεία τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν καὶ ἐπομένως ἡ προσαρμογὴ τῶν τιμῶν εἰς τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν τῆς καταναλώσεως. Τὸ σύνολον τῶν ἀγοραπωλησιῶν, βάσει τῶν τιμῶν ποῦ ὑπαγορεύονται ὑπὸ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ὀδηγεῖ αὐτομάτως τοὺς ἐπιχειρηματίας εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν τιμῶν (πρὸς τὰ ἄνω, ἂν ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν καταναλωτῶν εἶνε μεγάλη, πρὸς τὰ κάτω, ἂν ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν καταναλωτῶν εἶνε μικρά). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν καπιταλιστικὸν μονοπωλισμὸν, ὁ ἐπιχειρηματίας προσαρμόζεται καὶ ὄχι ὁ καταναλωτής, ὁ ὁποῖος ἐπέχει καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ, θέσιν ψηφοφόρου. Βάσει τῆς καθημερινῆς αὐτῆς ψηφοφορίας ὀρίζονται αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ βάσει τῆς αὐτῆς ψηφοφορίας προσανατολιζέται ἀναγκαστικῶς ὁ ἐπιχειρηματίας εἰς τὴν ἀγοράν, πρὸς κατὰστρωσιν τῶν νέων του σχεδίων. Βάσει αὐτοῦ τοῦ προσανατολισμοῦ ὁ ἐπιχειρηματίας λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις του διὰ τὴν τελειοποίησιν ἢ μετατροπὴν τῶν μηχανικῶν τοῦ ἐγκαταστάσεων, νέων μεθόδων ἐργασίας, παραγωγῆς καὶ πωλήσεως, πρὸς ὑποβιβασμὸν τοῦ κόστους (καὶ ἀκολουθῶς καὶ τῶν τιμῶν) καὶ νέων μορφῶν ἐπιχειρήσεων. Εἰς τὴν καθημερινὴν αὐτὴν ψηφοφορίαν τῶν καταναλωτῶν ὀφείλεται καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ὀλοκληρωτικῶς πᾶσα οἰκονομικὴ διάρθρωσις καὶ δρᾶσις τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ.

2. Ὁ καπιταλιστικὸς μονοπωλισμὸς ἐν ἀναλύσει

α) Τὸ μονομερὲς μονοπῶλιον (τράστ).

Τὴν ἀντίθετον ἀκριβῶς διάρθρωσιν καὶ τοὺς ἀντιθέτους σκοποὺς ὡς πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἔχει τὸ καπιταλιστικὸν μονοπῶλιον. Μονοπῶλιον εἶνε ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς προσφορᾶς ὑπάρχει μία μόνη ἐπιχείρησις, τὰ προϊόντα τῆς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν κατανάλωσιν. Οὕτως ἐκλείπει τὸ ἕτερον ρυθμιστικὸν σκέλος, δηλαδὴ ἡ ἐλευθέρη ζήτησις — ἡ ὁποία ἀποβαίνει τότε ἀναγκαστικὴ — ὡς ἀπαραίτητος παράγων τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν καί, ἐπομένως, τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν. Τὸ ὕψος τῶν τιμῶν δὲν εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως,

1. Franz Böhm, ἐνθ' ἄνωτ. 51 ἐπ.

2. Franz Böhm, ἐνθ' ἄνωτ. 50 - 52.

ἀλλὰ μόνον τῆς προσφορᾶς. Αἱ τιμαὶ ὀρίζονται ἐπομένως ὑπὸ τοῦ μονοπωλίου ἄνευ συναγωνισμοῦ καὶ ἐπιβάλλονται μονοπωλιακῶς, δηλαδή δικτατορικῶς, ἐπὶ τῆς καταναλώσεως. Οἱ καταναλωταὶ προσαρμόζονται καὶ ὄχι ὁ ἐπιχειρηματίας. Παράδειγμα: "Ἐνα ἰδιωτικὸν μονοπώλιον ἠλεκτρισμοῦ ἢ ἄνθρακος ἢ χάλυβος δύναται νὰ περιορίσῃ τὴν παραγωγὴν του ἢ ν' αὐξήσῃ ἀπ' εὐθείας τὰς τιμὰς του ἢ, ἀντιθέτως, ν' αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴν του καὶ νὰ μειώσῃ τὰς τιμὰς του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ λ. χ. τὴν χρεωκοπίαν μιᾶς ἄλλης ὁμοειδοῦς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν συγχώνευσιν αὐτῆς (fusion). Ὁ καθορισμὸς τῶν τιμῶν δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλευθέρου καὶ αὐτομάτου μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ἀλλὰ τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως τοῦ μονοπωλίου καὶ τῆς «στρατηγικῆς» του. Αἱ τιμαὶ δὲν σχηματίζονται ἀλλ' ὑπαγορεύονται. Ἀποτελοῦν μέρος ἑνὸς μονοπωλιστικοῦ «στρατηγικοῦ» σχεδίου, τοῦ ὁποίου ἡ κατάστροφαις καὶ ἡ ἐκτέλεσις εὐρίσκονται μονομερῶς εἰς χεῖρας τοῦ μονοπωλίου. Ἡ Ἄγορά, ὡς πεδίου σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν διὰ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, καταργεῖται. Τὸ μονοπώλιον δύναται ν' ἀποδύθῃ καὶ εἰς καθαρῶς ἀντιοικονομικὴν πολιτικὴν: ν' ἀμελήσῃ σκοπίμως τὴν τελειοποίησιν τῶν μηχανημάτων του καὶ τοὺς ὀρθολογικοὺς κανόνας ἐργασίας καὶ τοποθετήσεως πρὸς ὑποβιβασμὸν τοῦ κόστους, διότι δὲν ἀντιμετωπίζει συναγωνισμὸν πρὸς ἄλλας ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις καί, ἐπομένως, δὲν ἐνδιαφέρεται οὔτε διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς του, οὔτε διὰ τὴν διεύρυσιν τῆς ἀγορᾶς τῶν προϊόντων του, οὔτε διὰ τὸν ὑποβιβασμὸν τῶν τιμῶν.

β) Τὸ μονομερῆς συλλογικὸν μονοπώλιον (καρτέλ).

Τὸ καρτέλ εἶναι ὀριζοντία συγκεντρωτικὴ ὀργάνωσις αὐτοτελεῶν ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς παραμερισμὸν τοῦ μεταξύ των ἀνταγωνισμοῦ. Διὰ τοὺς καταναλωτὰς ἡ μορφή αὐτῆ τοῦ μονοπωλίου οὐδὲν διαφέρει τῆς πρώτης. Τὸ καρτέλ ἔχει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τράστ ὡς πρὸς τὴν κατάργησιν τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ὡς πρὸς τὴν μονοπωλιστικὴν ὑπαγόρευσιν τῶν τιμῶν, πού ἐνδιαφέρει τὴν κοινωνίαν ὀλόκληρον ὡς καταναλωτὴν, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰς αὐτὰς ὀλιγαρχικὰς καὶ δικτατορικὰς «στρατηγικὰς» (δηλαδή πολεμικὰς) μεθόδους. Τὸ καρτέλ ἔχει ἐνταίαν ἐκπροσώπησιν ὄλων τῶν συνησπισμένων εἰς αὐτὸ αὐτοτελεῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς νὰ ἦτο τράστ. Ἡ μόνη οὐσιαστικωτέρα διαφορὰ μεταξύ τράστ καὶ καρτέλ (πλὴν τῆς καθαρῶς ὀργανωτικῆς διαφορᾶς τῶν ἐσωτερικῶν του διαρθρώσεων) (1) εἶνε ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν τοῦ καρτέλ λαμβά-

1. Τὸ τράστ εἶναι μία ἐνιαία ἐπιχειρήσις καὶ ἔχει κἀθετον διάρθρωσιν, τουτέστιν ἀποτελεῖται ἀπὸ μὴ ὁμοειδεῖς ἀλλ' ἀπὸ διαφόρους ἐπιχειρήσεις συμπληροῦσας ἢ μία τὴν ἄλλην (λ.χ. δασοκομία, ἐργοστάσιον ξυλείας, ἐργοστάσιον χάρτου, ἐκδοτικὸς οἶκος, ἐφημερίδες: ἐκάστη ἐξ αὐτῶν τῶν μὴ αὐτοτελεῶν, ἀλλὰ συγχωνευθεισῶν ἐπιχειρήσεων προϋποθέτει τὰς προηγουμένας καὶ κατεργάζεται περαιτέρω τὰ προϊόντα των. Τὸ ἐργοστάσιον ξυλείας κατεργάζεται τὰ δένδρα, τὸ ἐργοστάσιον χάρτου κατεργάζεται τὴν ξυλείαν ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος καὶ αἱ ἐφημερίδες (αἱ ἰδρυθεῖσαι ἢ ἐξαγορασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ τράστ) τροφοδοῦνται μὲ χάρτην, κ.ο.κ. Τὸ καρτέλ εἶνε ὀριζόντιος συνασπισμὸς πλειοτέρων ὁμοειδῶν καὶ αὐτοτελεῶν ἐπιχειρήσεων.

νονται συλλογικῶς ὑπὸ τῶν συμπραττουσῶν ἐπιχειρήσεων καί, ἐπομένως, εἶνε ἀποτελεσμα ἐσωτερικῶν συμβιβασμῶν, δι' ὃν λόγον ἡ ἐνιαία βούλησις τῶν συνεταίρων σχηματίζεται δυσκολώτερον καὶ κατόπιν διαπραγματεύσεων, ὅταν, ἰδίως, ὑπάρχουν διαφοραὶ συμφερόντων. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀπαξ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις δυσκόλως ἀλλοιοῦνται, πρὸς ἀποφυγὴν νέων διαπραγματεύσεων, ὅπερ ἀφαιρεῖ μὲν ἀπὸ τὰ καρτέλ — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τράστ — μέρος τῆς δυνάμεως κρούσεως καὶ τῆς «στρατηγικῆς», ἀλλ' οὐδόλως μεταβάλλει τὸν μονοπωλιστικὸν τοῦ χαρακτήρα.

γ) Τὸ διμερές συλλογικὸν μονοπώλιον (δυοπώλιον).

Ἐκτός, ὅμως, τῶν μονοπωλίων τῆς προσφορᾶς (παραγωγῆς) ὑπάρχουν — ὡς εἶνε ἐπόμενονον — καὶ μονοπώλια τῆς ζήτησεως (καταναλώσεως). Οὕτω λ. χ. εἰς ἓνα καπιταλιστικὸν μονοπώλιον δύναται ν' ἀντιπαραταχθῆ ἓνα μονοπώλιον ἐργασίας, δηλαδὴ μία ἰσχυρὰ ἐργατικὴ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις, ἐκπροσωποῦσα τὴν κατανάλωσιν, μὲ μονοπωλιστικὴν ἐπίσης τάσιν ἐπιβολῆς ἐπὶ τοῦ καπιταλιστικοῦ μονοπωλίου, διὰ τῆς ὀργανωμένης μονοπωλήσεως τῆς ζήτησεως. Συγκρούσεις τοιαύτης μορφῆς — λόγῳ τῆς ἀπουσίας ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ — εἶνε εὐνοήτως σφοδρόταται, διότι ἀπειλοῦν αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν συγκρουομένων μονοπωλίων καὶ ἐπομένως διεξάγονται μετὰ πείσματος καὶ διὰ τῶν ὄπλων τῆς βίας. (Ἀπεργίαι, lock out, μποῦκοτάζ, προσφυγὴ εἰς πολιτικὰ κόμματα ἢ εἰς τὸ Κράτος, κινητοποιήσις τῶν μέσων δημοσιότητος, ἀμοιβαία δυσφήμισις κλπ.). Τοιαῦται συγκρούσεις ἀπολήγουν ἢ εἰς τὴν ἥτταν τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων μονοπωλίων ἢ εἰς διμερεῖς συμφωνίας, ὅποτε ὀρίζονται, κατόπιν διαπραγματεύσεων, μονοπωλιακαὶ τιμαὶ εἰς ὄφελος ἀμφοτέρων τῶν μονοπωλίων καὶ εἰς βάρος τριῶν, μὴ συνδικαλιστικῶς ὀργανωμένων καταναλωτικῶν μαζῶν. (Λ. χ. αὐξήσεων μισθῶν τοῦ ἐργατικοῦ συνδικάτου, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν τιμῶν τοῦ καπιταλιστικοῦ μονοπωλίου, ἐνῶ μένει στάσιμον τὸ εἰσόδημα τῶν ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων).

δ) Τὸ ὀλιγοπώλιον.

Ἡ μορφή αὐτὴ τῆς καπιταλιστικῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε ἓνα ἀτελὲς μονοπώλιον μὲ ἀτελεῖ ἐπίσης συναγωνισμόν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μονοπώλιον τὰ ὀλιγοπώλια εἶνε περισσότερα τοῦ ἐνός. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, τὰ ὀλιγοπώλια εἶνε πολὺ ὀλιγώτερα αὐτῶν. Τὰ ὀλιγοπώλια εἶνε ἰσχυραὶ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις λίαν περιορισμένου ἀριθμοῦ (ὀλίγοι) ἀνεξάρτητοι, μὴ μετέχουσαι εἰς συνασπισμόν, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ τῶν, κυριαρχοῦσαι ἡμιμονοπωλιστικῶς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, διότι μία ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἐλέγχει μέγα μέρος τῆς ἀγορᾶς. Μεταξύ των συναγωνίζονται, ἀλλ' ὁ συναγωνισμὸς εἶνε ἀτελής (concuergence imparfaite), διότι τὸ σύνολον τῆς ἀγορᾶς ἐλέγχεται μόνον παρὰ τῶν ὀλίγων αὐτῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ τιμαὶ συνεπῶς σχηματίζονται βάσει τοῦ ἀτελοῦς συναγωνισμοῦ καὶ ἐπομένως ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων ἡμιμονοπωλιστικὰς τάσεις. Διότι μία ἐκάστη τῶν ὀλίγων

αὐτῶν ἐπιχειρήσεων, λόγῳ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς ἀγορᾶς, ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν τιμῶν καί, ἐπομένως, διαθέτει τὴν δύναμιν νὰ συμπαρασύρῃ τὰς λοιπὰς ὀλιγοπωλιστικὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω διὰ τῶν «στρατηγικῶν» (δηλαδὴ αὐθαιρέτων) χειρισμῶν τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν. Οὕτω δύνανται αἱ λοιπαὶ ὀλιγοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις νὰ ὑποταχθῶν εἰς τὰς τιμὰς ποὺ ὑπαγορεύει μία ἐξ αὐτῶν, ἢ, ἀντιθέτως, δύναται νὰ ἐκσπάσῃ μεταξὺ αὐτῶν πόλεμος ἐξοντώσεως διὰ τῆς σκοπίμου «στρατηγικῆς» ὑποτιμῆσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων μέχρι τῆς χρεωκοπίας τῶν ἀσθενεστέρων, ἢ μέχρις ὅτου αἱ ἄλλαι ὀλιγοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐξαναγκασθοῦν νὰ προσχωρήσουν εἰς ἓνα κοινὸν καρτέλ μὲ μονοπωλιστικὸν καθαρῶς χαρακτήρα, μὲ κοινὸν καθορισμὸν τῶν τιμῶν καὶ μὲ διαμοιρασμὸν τῶν ἀγορῶν μεταξὺ των. Δεδομένου ὅτι ἡ ἀπλῆ συνεργασία τῶν ὀλιγοπωλίων δὲν διαθέτει μόνιμον σταθερότητα καὶ ἰσορροπίαν, δημιουργοῦνται συνεχῶς ἐσωτερικαὶ ἐντάσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀπλῆ αὐτὴ σύμπραξις νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς στάσεως ἑνὸς ἐκάστου τῶν συνεταίρων, δηλαδὴ νὰ ὑπόκειται εἰς ἀποσύνθεσιν. Οὕτως εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν ὀλιγοπωλίων καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ὑπάρχει πάντοτε εἰς τὰ ἰσχυρότερα ἢ μόνιμος τάσις τῆς καρτελοποιήσεως ἢ τῆς τραστοποιήσεως, δηλαδὴ τὸ μονομερὲς καὶ ἀπόλυτον μονοπώλιον — ἦτοι ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος διὰ τὴν Οἰκονομίαν καὶ τὴν κοινωνίαν.

3. Ὁ καπιταλιστικὸς μονοπωλισμὸς γενικῶς

A. Ἡ βιογραφία μιᾶς μετοχῆς.

Παρὰ τὴν συγκέντρωσιν κεφαλαίων εἰς ὀλίγας χεῖρας ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ, μέσῳ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ἢ μετατροπῆ τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ εἰς μονοπωλιστικὸν καπιταλισμὸν δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ, χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν τοῦ «δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι» καὶ χωρὶς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς «περιορισμένης εὐθύνης». Αἱ ἀρχαὶ αὗται καθιερώθησαν κατὰ παρέκκλισιν τῶν δημοκρατικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν καὶ ἀπετέλεσαν τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ καπιταλιστικοῦ μονοπωλισμοῦ. Βάσει τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἐσηματίσθησαν ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς καπιταλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, πλὴν τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως (1). Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἐγγυῶντο ἔναντι τρίτων δι' ὀλοκλήρου τῆς προσωπικῆς περιουσίας τῶν μετόχων των, δηλαδὴ διὰ τῆς προσωπικῆς των εὐθύνης. Τὸ καθεστῶς αὐτό, τοῦ «πρωῖμου καπιταλισμοῦ», μεθ' ὅλων τῶν συναφῶν δεσμεύσεων, —πραγματικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν—, χωρὶς βεβαίως νὰ καταργηθῆ, παρεχώρησε καὶ προϊόντως τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἀντίθετον ἀρχήν, κατοχυρωθεῖσαν καὶ διὰ τῆς νομοθεσίας. Ἡ θέσπισις τῆς «ἐταιρίας περιορισμένης εὐθύνης» ἔδωκεν εἰς τὰς «ἐταιρίας περιορισμένης εὐθύνης» (Limited, G.m.b.H., Société Anonyme) τὸ δικαίωμα νὰ ἐκπρο-

1. Sombart: Prinzipielle Eigenart des modernen Kapitalismus, 13.

σποούνται ὡς νομικὰ πρόσωπα καὶ νὰ ἐγγυῶνται ἔναντι τρίτων μόνον διὰ τοῦ τμήματος τῆς περιουσίας των τοῦ κατατεθειμένου εἰς τὴν ἑταιρίαν καὶ ὄχι δι' ὀλοκλήρου τῆς προσωπικῆς περιουσίας τῶν μετόχων τῆς. Ἡ ἑταιρία περιορισμένης εὐθύνης εἶνε ἑταιρία ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν προσώπων ποὺ τὴν ἀποτελοῦν καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Ἡ αὐτὴ οἰκονομικὴ καὶ νομικὴ ἀρχὴ τῆς περιορισμένης εὐθύνης ἐφαρμόζεται ἐν συνεχείᾳ, εἰς πολὺ μεγαλυτέραν ἔκτασιν εἰς κεφάλαια καὶ μὲ πολὺ εὐρυτέραν κατοχύρωσιν, ὅταν αἱ ὀνομαστικαὶ μετοχαὶ περιορισμένης εὐθύνης γίνωνται ἄνω νόμοι: εἰς τὴν Ἄνω νόμου Ἑταιρίαν.

Διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἄνω νόμου περιορισμένης εὐθύνης, αἱ ἄνω νόμοι ἑταιρίαι ἔχουν τὴν εὐχέρειαν νὰ συγκεντρῶνουν μεγάλα κεφάλαια, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀποταμιευτῶν μέχρι τῶν μεγάλων κεφαλαιούχων καί, διὰ τῆς αὐτοῦ μεταβιβαστικότητος τῶν ἄνω νόμων μετοχῶν, ἐπιτυγχάνουν τὴν ἐνότητα, τὴν σταθερότητα καὶ τὴν διάρκειαν: τρεῖς βασικὰς προϋποθέσεις πρὸς μεγάλας ἐπενδύσεις, πρὸς διαρκῆ ἀνάπτυξιν τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ πρὸς διαρκῆ αὐξησιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν μονοπωλισμόν, ὁ ὁποῖος δὲν νοεῖται χωρὶς τὸν θεσμὸν τῆς ἄνω νόμου ἑταιρίας. Ἡ ἄνω νόμος ἑταιρία ἀποτελεῖ τὸ κύτταρον ὄλων τῶν εὐρυτέρων μονοπωλιστικῶν μορφῶν: τράστ, καρτέλ, δυοπωλίων, ὀλιγοπωλίων καὶ τοῦ πολυπλόκου ἐκείνου μονοπωλιστικοῦ θεσμοῦ τῆς Corporation, ὅπως ὀνομάζεται ἐν Ἀμερικῇ, ἢ τῆς Company ὅπως ὀνομάζεται ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ τῆς Interessengemeinschaft (I.G.) καὶ τοῦ Konzern ἢ Syndicat, ὅπως λέγεται ἐν Γερμανίᾳ, ἢ τῆς Association, ὡς λέγεται ἐν Γαλλίᾳ.

Β. Διὰ τῆς ἄνω νόμου μετοχῆς πρὸς τὴν «δημοκρατίαν».

Διὰ τῆς ἄνω νόμου ἑταιρίας πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν.

Τὸ ἄπλοῦν γεγονός, ὅτι ἡ μετοχὴ τῆς ἄνω νόμου ἑταιρίας εἶνε προσιτὴ καὶ εἰς τὸ πτωχότερον βαλάντιον, ἔδωκε λαβὴν εἰς τὴν ἀστικὴν τάξιν, καὶ δὴ εἰς τὴν μεγαλοαστικὴν, νὰ διακηρύξῃ τὴν δημοκρατικότητα τοῦ πλοῦτου, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐλπίζῃ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν αὐτόματον κατάργησιν τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ νὰ προφητεύσῃ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην. Αὐτὸς οὗτος ὁ ἀναθεωρητὴς τοῦ μαρξισμοῦ μαρξιστῆς Eduard Bernstein εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του «Αἱ προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ» (1899), εἰς τὸ ὁποῖον ἤσκησε, πράγματι, δριμεῖαν κριτικὴν κατὰ τῆς μαρξικῆς μεταφυσικῆς, ἐκπροσωπεῖ τὴν αὐτὴν περίπου ἄποψιν (!). Καὶ ὅμως τὸ σφάλμα τοῦ Bernstein ὠφείλετο ἀκριβῶς εἰς τὴν οἰκονομιστικὴν νοοτροπίαν, τὴν ὁποίαν ὠφείλεν εἰς τὸν μαρξισμόν. Ὁ Bernstein εἶδε τὴν ραγδαίαν αὐξησιν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν καὶ ἐξετίμησε τὴν ἄνω νόμον μετοχὴν ὡς τρόπον κοινωνικοῦ διαμοιρασμοῦ τοῦ πλοῦτου, — ὅπερ ἀποδεικνύει διὰ στατιστικῶν — παραβλέπων ὅμως, ἀντιθέτως, τὴν συγκεντρωσὶν δυνάμεως εἰς τὸν μονοπωλισμόν. Ἐναντίον αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς μονοπωλι-

στικῆς δυνάμεως ἀντέδρασεν ὁ ἐργατικὸς συνδικαλισμὸς ἐπίσης μονοπωλιστικῶς, ἀλλὰ μὲ ριζικὴν ἀλλαγὴν κατευθύνσεως ἀπὸ τὴν μαρξικὴν καὶ τὴν προσδοκίαν τοῦ Bernstein: ὄχι διὰ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ διὰ τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ του μετὰ τοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὰ κέρδη του, εἰς βάρος ὄλων τῶν ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων.

Διὰ τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν κεφαλαίων μιᾶς ἀνώνυμου ἐταιρίας εἰς πολλοὺς ἰδιοκτητῆς ἀνώνυμων μετοχῶν, μὲ παράλληλον περιορισμένην εὐθύνην, παρέχονται εἰς τὴν ἀνώνυμον ἐταιρίαν καὶ εἰς τὰ μονοπωλιστικὰ συγκροτήματα ἀνώνυμων ἐταιριῶν παντὸς τύπου, πολλὰ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα: συγκέντρωσις μεγάλων κεφαλαίων, εὐχέρεια πιστώσεων, ἀγορὰ ἀδιαιρέτων μέσων παραγωγῆς καὶ ἐνιαῖος ἔλεγχος. Εἰς τὸν «δημοκρατικόν» ὅμως διασκορπισμὸν τῶν μετοχῶν, δηλαδὴ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν ἀντιστοιχεῖ καὶ ὁ διασκορπισμὸς τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου. Ὅπως ἀντιθέτως, ἐνῶ ἡ μᾶζα τῶν μετόχων εἶνε «δημοκρατικὴ», ἡ διοίκησις εἶνε ὀλιγαρχικὴ. Ἡ σχέσηις τοῦ μεμονωμένου μετόχου πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως, εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν σχέσηιν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ πειθαρχημένον κόμμα. Καί, ὅπως εἰς τὸ κόμμα, ἡ αὐτοτέλεια τοῦ ἀτόμου εἶνε μικροτέρα ὅσον μεγαλύτερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν, τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν μᾶζαν τῶν μετόχων: ὅσον περισσότεροι εἶνε οἱ μέτοχοι, τόσῳ μᾶλλον ἀξάνει ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς διοικήσεως. Ἡ de jure «ἰδιοκτησία» τῆς μετοχῆς ἀποβαίνει σκιώδης ἐναντι τῆς de facto διοικητικῆς ὀλιγαρχίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅπως καὶ ἡ «ἐλευθέρα» καὶ «ἀτομικὴ» δημοκρατικὴ ψῆφος τῶν ὁπαδῶν τῶν ὀργανωμένων κομμάτων. Ἐντὶ τοῦ δημοκρατικοῦ διασκορπισμοῦ τῶν κεφαλαίων καὶ τοῦ ἀντιστοίχου δημοκρατισμοῦ τῆς διοικήσεως, ἐπέρχεται μόνον ὁ διασκορπισμὸς τῶν μετοχῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῆς διοικήσεως. Ἐντὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μετόχων, ἐξουσιάζει τὴν ἀνώνυμον ἐταιρίαν ἡ διοίκησις, ἡ νεμομένη τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν μετόχων (1). Οἱ «ἰδιοκτῆται» μέτοχοι μεταβάλλονται οὕτω, ψυχολογικῶς, εἰς προλεταρίους, φαινόμενον συμβάλλον εἰς τὴν ἄμβλυνσιν τῆς διεκδικήσεως ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων καὶ εἰς τὴν μαζοποίησιν τῆς ἐποχῆς μας. Πᾶσα δὲ μᾶζα, κατὰ στοιχειώδη κοινωνιολογικὸν κανόνα, προκαλεῖ τὴν ὀλιγαρχίαν.

Γ. Ὁ ὀργανωτικὸς διαφορισμὸς τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων.

α) Μεταβίβασις ἐξουσιῶν (Ἡ κυριαρχία τῶν Managers).

Τόσον εἰς τὴν μεμονωμένην ἐταιρίαν, ὅσον —καὶ πολὺ περισσότερον— εἰς μονοπωλιστικὰ συγκροτήματα ἐκ περισσοτέρων ἀνώνυμων ἐταιριῶν, ἡ ἐσωτερικὴ διάρθρωσις τῆς ἐπιχειρήσεως βασίζεται ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ πλήρους διαχωρισμοῦ

1. Οὔτε θὰ ἦτο τεχνικῶς δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως. Διότι οἱ πλείστοι τῶν ἀνώνυμων μετόχων ἀγνοοῦν τὰ πολύπλοκα προβλήματα τῆς ἐπιχειρήσεως, τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἀπαιτεῖ πολυμερεῖς καὶ ἐξειδικευμένας γνώσεις (Burnham).

διοικήσεως καὶ μετόχων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀργανώσεως εὐρίσκεται μία ὀλιγάριθμος ὁμάς προσώπων, τὰ ὅποια, λόγῳ τῆς θέσεώς των, ἔχουν εὐθύνas τῆς διοικήσεως καὶ τὸ κῦρος πρὸς κατὰστροφῶν σχεδίων καὶ πρὸς ἐκτελέσειν αὐτῶν. Κατ' ἄκολουθίαν τὰ πρόσωπα ταῦτα διαθέτουν μεγάλην αὐθεντίαν, ἔχουν μεγάλην ἄκτινα πληροφορήσεως, σκέψεως καὶ δράσεως ἐφ' ὄλων τῶν πεδίων (ὀργανωτικοῦ, οἰκονομικοῦ, τεχνικοῦ, πολιτικοῦ). Τὰ πρόσωπα ταῦτα δύνανται νὰ προέρχωνται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ὀλίγων μεγάλων κεφαλαιούχων μετόχων — καὶ πρὸς συγκροτήματος ποῦ διαθέτουν τὸ 51% τῶν μετοχῶν. Εἶνε ὅμως δυνατόν — καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν βαίνει ὁ ὀργανωτικὸς διαφορισμὸς — νὰ προέρχωνται ἐξ ἀνωτέρων διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τεχνικῶν (Managers) (1), «ἐκπροσωποῦντων» τοὺς μετόχους. Οὗτοι εἶνε οἱ πράγματι διευθύνοντες τὴν ἐπιχειρήσιν, ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς πᾶσαν «ἐκπροσώπησιν». Καθ' ὃν τρόπον, βάσει τοῦ κοινωνικοῦ νόμου τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, αἱ ἐξουσίαι μεταβιβάζονται ὑπὸ τῶν μετόχων εἰς ὀλίγους μετόχους, κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον μεταβιβάζονται αἱ ἐξουσίαι καὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων μετόχων εἰς διευθυντήρια ἀνωτάτων ὑπαλλήλων καὶ τεχνικῶν καὶ παρ' αὐτῶν, λεπτομερικευόμενοι, εἰς τὰ κατώτερα κλιμάκια ἐξειδικευμένων λειτουργῶν (διοικητικῶν, οἰκονομικῶν ἢ τεχνικῶν). Ἡ μεταβίβασις ἐξουσιῶν, μέσῳ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ τῆς συνεχοῦς ἐξειδικεύσεως, δύναται νὰ ἐπεκταθῆ ὀριζοντίως εἰς τὸ ἄπειρον, ἀλλ' ἡ ἱεραρχικὴ τάξις δημιουργεῖ παραλλήλως ἀφ' ἑαυτῆς, διὰ τῆς καθέτου κλιμακωτῆς διαρθρώσεως, τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς κορυφῆς (2).

β) Γραφειοκρατικὴ ὀργάνωσις.

Ἡ κάθετος αὕτη διάρθρωσις, ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἐσωτερικὸν διαφορισμὸν καὶ τὴν διοίκησιν τῶν μεγάλων μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων, ἐμφανίζεται, κατὰ τὸν Williams, εἰς τὸν ἀκόλουθον πίνακα τῆς ἐσωτερικῆς ἱεραρχίας:

1. Οἱ Managers τῆς κορυφαίας ὁμάδος.
2. Εἰδικοί τεχνικοί.
3. Ὑποδεέστεροι διευθυνταὶ τμημάτων («middle management»).
4. Προσωπικὸν τῆς Γραμματείας καὶ τῶν γραφείων.
5. Προϊστάμενοι τμημάτων «βάσεως» (Ἐργοδηγοί, ἀρχιεργάται).
6. Ἐργάται τῶν ἐργοστασίων (3).

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ προγενέστερα στάδια τοῦ καπιταλισμοῦ (4), ἡ ὅλη αὕτη ὀργάνωσις ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὴν ὀργάνωσιν κρατῶν καὶ στρατῶν, εἰς τὸν τρόπον ὥστε νὰ χαρακτηρίζεται ὡς γραφειοκρατικὴ (5). Ἐπὶ τῶν βάσεων

1. James Burnham, Das Regime der Manager, 97 - 118. «Managers εἶνε οἱ διευθυνταί, οἱ ἐμπειρογνώμονες, οἱ διευθύνοντες μηχανικοί, οἱ διευθυνταὶ τῆς παραγωγῆς, οἱ εἰδικοί προπαγανδισταὶ καὶ οἱ τεχνοκράται». (Ἐνθ. ἀνωτ., 327).

2. Πρβλ. λεπτομερείas εἰς Williams, Die Amerikanische Gesellschaft, 182 - 83. Αὕτη ὁμως εἶνε οὐσιαστικῶς ἡ ὀλιγαρχία τῶν ἀνωτάτων διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν τεχνικῶν, δηλαδὴ τῶν Managers καὶ ὄχι τῶν καπιταλιστῶν. Πρβλ. Burnham, ἔνθ' ἀνωτ. 118 ἐπ., 136 ἐπ. Croner, Die Angestellten in der modernen Gesellschaft, 83 ἐπ.

3. R.M. Lepsius, Industrie und Betrieb, 129.

4. Sombart, Der moderne Kapitalismus I, II.

5. Williams, ἔνθ' ἀνωτ. 184. Croner, ἔνθ' ἀνωτ. 57 ἐπ., 83 ἐπ. Mises, ἔνθ' ἀνωτ. 72 - 82. Max Weber, Wirtschaft und Gesellschaft II, 650 - 78.

τοῦ Max Weber⁽¹⁾ καὶ τοῦ Sombart⁽²⁾ ἡ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωσις τοῦ σημερινοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ ἐμφανίζει τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά:

Ἀπόλυτον ὀρθολογισμόν (Rationalismus), τουτέστιν ἀποκλεισμόν παντὸς θυμικοῦ στοιχείου, μετ' ἰθύνουσιν ἀρχὴν τὴν τυλικὴν λογικὴν καὶ τὴν σκοπιμότητα. Συνέπεια τούτου εἶνε ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς αὐθεντίας ἢ τοῦ ὑποκειμενικοῦ κύρου ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἐξάρτησις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀντικειμενικῆς «δυναμικῆς» θέσεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ἐπιχείρησιν: τὸ ἀντίθετον τῆς «χαρισματικῆς» αὐθεντίας καὶ σύμφωνον μετ' αὐτὴν τετάρτην μορφήν τοῦ Max Weber⁽³⁾: τὴν ὀρθολογικῶς σκόπιμον (zweckrational). Ἡ αὐθεντία ἀντικαθίσταται διὰ τῆς εἰδικότητος καὶ τῆς ἀρμοδιότητος. Ἡ ἀρμοδιότης ὅμως δὲν εἶνε ὀρίζοντια καὶ δὲν ἐγκαθιδρύει τὴν ἰσότητα, ἀλλ' εἶνε κάθετος καὶ ἐγκαθιδρύει νέαν ἀνισότητα, διότι ἐδράζεται εἰς κλίμακα ἀρμοδιοτήτων, δηλαδὴ εἰς πλήρη ἱεραρχικὸν διαφορισμόν.

Ὁ αὐτὸς διαφορισμὸς διακρίνει τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ τῶν παραγόντων τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπὸ τὰς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει λειτουργίας των. Ὁ διαφορισμὸς αὐτός, κατὰ τὸν Sombart⁽⁴⁾, εἶχεν ἐπέλθει ἤδη ἀπὸ τῆς καθιερώσεως τοῦ διπλογραφικοῦ λογιστικοῦ συστήματος (1340) εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἐπιχειρηματίας, διὰ τοῦ κονδυλίου «Κεφάλαιον» εἰς τοὺς ἰσολογισμούς, ἐμφανίζεται ὡς «ξένος» πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ ἐπιχειρήσιν⁽⁵⁾. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀντικειμενοποιήσεως πᾶσαι αἱ ἐσωτερικαὶ λειτουργίαι τῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε ἄκρως ἐξειδικευμένοι καὶ ρυθμίζονται δι' ὁμοιομόρφων, ἀφηρημένων, ἰσοπεδωτικῶν καὶ ἀκριβολόγων ἐσωτερικῶν διατάξεων καὶ κανονισμῶν διὰ τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἐργάτας ὄλων τῶν ἀρμοδιοτήτων καὶ εἰδικότητων — πλὴν τῆς διοικήσεως. Ἡ μεταξὺ τῶν πρώτων ἱεραρχικὴ ἐπικοινωνία, καθὼς καὶ ἡ ἐπικοινωνία αὐτῶν μετὰ τῆς διοικήσεως εἶνε, κατ' ἀκολουθίαν, ψυχρά, τυπικὴ καὶ ἀπρόσωπος. Αἱ ἀναφοραὶ καὶ ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε τυποποιημένοι, μετ' ἠτὸν ἀποκλεισμόν παντὸς προσωπικοῦ στοιχείου. Ἐκαστὸν κλιμάκιον γνωρίζει μόνον τὸ μέρος καὶ ὄχι τὸ ὅλον τῆς ὅλης ἐργασίας. Αἱ ἡγετικά αὐθεντία καὶ ἀρμοδιότητες ἀπογυμνοῦνται τοῦ αὐθορμητισμοῦ, τῆς φαντασίας καὶ τῆς πρωτοτυπίας καὶ ρέπου, ἐπομένως, πρὸς τὴν μηχανικὴν σκέψιν καὶ τὴν τυποκρατίαν.

Αἱ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶνε ὀργανωμένοι ἱεραρχικῶς. Αἱ διαβιβάσεις εἰδήσεων, ἐντολῶν, διαταγῶν, διέρχονται δι' ὄλων τῶν διοικητικῶν κλιμακίων τῆς ἱεραρχικῆς πυραμίδος, ὑπὸ αὐστηρὰν τήρησιν τῶν «μυστικῶν» τῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε νὰ παρεμποδίζεται προληπτικῶς πᾶσα διαρροὴ πληροφοριῶν περὶ τῶν ὀργανωτικῶν καὶ τεχνικῶν μυστικῶν τῆς, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Δι' αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ κυρώσεων ἐξασφαλίζεται ἡ ἐσωτερικὴ διάρ-

1. Max Weber, ἐνθ' ἀνωτ. II, 650 - 78.

2. Werner Sombart, ἐνθ' ἀνωτ. Der Bourgeois.

3. Max Weber, ἐνθ' ἀνωτ.

4. Sombart, Der Bourgeois, 164 ἐπ.

5. Sombart, ἐνθ' ἀνωτ. 167.

θρωσις τῆς γραφειοκρατίας ὡς πρὸς τὸ ὀργανωτικὸν πνεῦμα, τὴν προσοχὴν, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν συστηματικότητα, τὴν θετικότητα, τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ἀνειλλημμένων ὑποχρεώσεων καὶ προθεσμιῶν καὶ τὸν συντονισμόν τῶν ἐπὶ μέ-
ρους ὑπηρεσιῶν, συνεργειῶν καὶ ἀμόρφων ὁμίλων (informel groups) εἴτε ὀρίζον-
τίως εἴτε καθέτως διατεταγμένων. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ προσωπικοῦ — πλὴν τῶν
ἀνωτάτων διοικητικῶν κλιμακίων — γίνεται διὰ διορισμοῦ, βάσει τῶν τεχνικῶν
ϊκανοτήτων καὶ ὄχι δι' ἐκλογῆς, ἢ λόγῳ κληρονομικότητος (ταξικῆς ἢ οἰκογε-
νειακῆς καταγωγῆς) ἢ διὰ τῆς κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς εὐνοιοκρατίας.

Ἡ ἰθύνουσα γραφειοκρατία τόσον τῶν κατωτέρων, ὅσον καὶ τῶν ἀνωτέρων
κλιμακίων, ξένη μὲν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν (1), ἔχει ὅμως ἴδιον
συμφέρον ν' ἄσκη καὶ «κοινωνικὴν πολιτικὴν» ἐντὸς τοῦ χώρου ἐργασίας (Bet-
riebe), πρὸς προάσπισιν τῶν «θέσεων ἐργασίας», διὰ τῶν προαγωγῶν, βάσει τῆς
δημοσιουπαλληλικῆς ἀρχῆς τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τῶν συντάξεων, διὰ
τῶν ἐπιδομάτων καὶ δι' ἐγγυήσεων, βάσει τῆς ἐπίσης δημοσιουπαλληλικῆς ἀρχῆς
τῆς μονιμότητος. (Στοιχείον σημαντικόν, δεικνύον τὴν τάσιν πρὸς ἀπο-
λίθωσιν τῶν μονοπωλίων). Ἡ αὐτὴ γραφειοκρατία εἶνε, ἐπομένως, καὶ τὸ «ἐνή-
κοον οὐς» πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ ἡ μεσά-
ζουσα δύναμις μεταξὺ τῆς ἀνωτάτης ἡγεσίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν ἐργατοῦ-
παλληλικῶν συνδικάτων (ἐπίσης γραφειοκρατικῶς καὶ ἱεραρχικῶς ὀργανωμένων).

Δι' ὄλων αὐτῶν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως τῆς
συγχρόνου μονοπωλιστικῆς ἐπιχειρήσεως τεκμαίρεται ἡ βασικὴ διαφορὰ — ἢ
ἀντιθέσις — μεταξὺ τοῦ φιλελευθέρου καὶ τοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ : Ἡ
βασικὴ ἀρχὴ τοῦ πρώτου ἦτο ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς μετὰ προϋπόθεσιν τὸν
κίνδυνον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου εἶνε ὁ μονοπωλισμὸς μετὰ προϋπόθεσιν τὴν
ἀσφάλειαν (2).

γ) Ἐξειδίκευσις καὶ συντονισμός.

Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ἐμφαίνονται καὶ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ
μειονεκτήματα τῆς γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως εἰς τὰς μονοπωλιστικὰς ἐπι-
χειρήσεις. Τὰ μειονεκτήματα — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ
φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ — εἶνε κυρίως ἡ ἀνελαστικὴ καὶ βαρυκίνητος προσ-
αρμογὴ πρὸς νέας καταστάσεις, ἡ ὑπαλληλικὴ στερεοτυπία σκέψεως καὶ ἡ τυπο-
κρατία, ἡ εὐθνοφοβία, ὁ σχηματισμὸς κλικῶν καὶ πᾶσα ἄλλη συναφὴς ὑπαλλη-
λικὴ συνήθεια : Φαινόμενα τὰ ὁποῖα, δημιουργηθέντα ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν
ἔργων, ἐκ τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ ἐκ τοῦ συμφέροντος τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως,
ὀδηγοῦν ὅμως εἰς ἄκρον συγκεντρωτισμὸν καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀνω-
τάτης ὀλιγομελοῦς ὀλιγαρχίας, ὄχι τῶν (ἀπόντων) καπιταλιστῶν — δηλαδὴ μετό-
χων — ἀλλὰ τῶν (παρόντων) Managers (3). Τοιοῦτοτρόπος διαπιστοῦται μετάθε-

1. Schumpeter, Capitalisme, socialisme et démocratie, 259.

2. Sombart, Die Zukunft des Kapitalismus (Verfettung τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὸ στά-
διον τοῦ ὀψίμου καπιταλισμοῦ).

3. Burnham, ἐνθ' ἀνωτ. 122 - 128.

σις δυνάμειος ὄχι ἀπὸ τῶν καπιταλιστῶν πρὸς τὸ «προλεταριάτον», ἀλλ' ἀπὸ τῶν μὴ καπιταλιστῶν μικρῶν μετόχων πρὸς τοὺς καπιταλιστὰς μεγάλους μετόχους, πρὸς τοὺς Managers καὶ πρὸς τὴν συνδικαλιστικὴν ὀλιγαρχίαν τοῦ «προλεταριάτου». Ἄμεσος συνέπεια τοῦ τελευταίου τούτου ὀλιγαρχικοῦ συστήματος —καταργούντος τὴν πατροπαράδοτον «πάλην τῶν τάξεων»— εἶνε ἡ τάσις τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων πρὸς «δυναμικὴν» ἐπιβολὴν πρὸς τὰ ἔξω («μονοπωλιστικὸς ἱμπεριαλισμὸς») (1).

Πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐδραιώσεως τῶν γραφειοκρατικῶν ὀλιγαρχιῶν ἀπολήγουν καὶ ἄλλαι ἀδυναμίαι τοῦ γραφειοκρατικοῦ συστήματος τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐξεδικεύσεως καὶ τοῦ συντονισμοῦ: Ὅσον μεγαλύτερα εἶνε ἡ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις, τόσο ἀναγκαιότερα εἶνε —βάσει τοῦ ὀργανωτικοῦ διαφορισμοῦ— ἡ ἐξειδικεύσις, καὶ ὁ συντονισμὸς, βάσει τῆς ὀλοκληρώσεως. Διαφορισμὸς καὶ ὀλοκλήρωσις ἀποτελοῦν βασικὸν κοινωνιολογικὸν σχῆμα καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως καὶ διὰ πᾶσαν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ἄλλ' ὅσον ἀναγκαιότερος ἀποβαίνει ὁ διαφορισμὸς, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐξειδικεύσεως, τόσο δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ ὀλοκλήρωσις, εἰς τὰς μεγάλας μονοπωλιστικὰς ἐπιχειρήσεις, ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ συντονισμοῦ. Αἱ ὀλίγοι, σαφεῖς καὶ μονοσήμαντοι διοικητικαὶ ἐντολαὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἐπιχειρηματίου, διευθύνοντος εὐκόλως τὸ ὅλον πεδίου τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς ἐργασίας, διὰ τῆς ἐνιαίας θελήσεως, τῆς ἐνιαίας ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐνιαίου σχεδίου, ἀντικαθίσταται ἀπὸ πλῆθος ἱεραρχικῶν κλιμακίων. Ὅσον περισσότερα καὶ διαφορώτερα εἶνε ὁμοῦ τὰ κλιμάκια, ὅσον περισσότεραι καὶ λεπτομερέστεραι εἶνε αἱ ἄνωθεν ἐντολαί, καὶ ὅσον μεγαλύτεραν διαδρομὴν πρόκειται νὰ διανύσουν, ἐντὸς τῆς ἱεραρχικῆς γραφειοκρατικῆς κλίμακος, τόσῳ μᾶλλον ἀλλοιοῦνται. (Ἐχομεν καὶ ἐδῶ μίαν ἀνάλογον ὁμοιότητα μετὰ τὴν βασικὴν διαφορὰν μετὰ τῆς ἐμμέσου ἢ «ἀντιπροσωπευτικῆς» δημοκρατίας, ἐγγενῆ καὶ εἰς τὴν κρατικὴν γραφειοκρατίαν). Ὁ συντονισμὸς τῶν ἐπὶ μέρους ἐντολῶν καὶ σχεδίων, πού εἶνε ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ὀργανωτικοῦ διαφορισμοῦ, δηλαδὴ τῆς ἐξειδικεύσεως, συσχεραίνεται διὰ τῶν κενῶν τῶν διαβιβάσεων, διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν ἀρμοδιοτήτων, διὰ τῆς ἀντιφατικότητος τῶν ἐντολῶν —λόγῳ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς διαδρομῆς— διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν μετατόπισιν τῶν εὐθυνῶν. (Ἐχομεν καὶ ἐδῶ ἀνάλογον ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐμμεσον ἢ «ἀντιπροσωπευτικὴν» δημοκρατίαν καὶ πρὸς τὴν κρατικὴν γραφειοκρατίαν). Ἀφ' ἑτέρου, ἡ προσπάθεια πρὸς ὑπερπήδησιν τῶν μειονεκτημάτων τούτων ἄγει ἀναγκαιῶς εἰς τὴν ἀύξισιν τῆς τυπικότητος, τῆς συντομίας καὶ τῆς στερεοτυπίας τῶν ἐντολῶν — ὅπερ ὁμοῦ ἐπιτείνει τὸν κίνδυνον: τὴν χαλάρωσιν ἢ νέκρωσιν τῆς πρωτοβουλίας καὶ ἀποδόσεως τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν ἀνθησιν τῆς γρα-

1. Ὁρθὸν θὰ ἦτο, κατὰ ταῦτα, ν' ἀντικατασταθῇ τὸ παλαιὸν ρητὸν τοῦ Gothe «Πόλεμος, ἐμπόριον καὶ πειρατεία ἀποτελοῦν τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον» (εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ πρῶτου καπιταλισμοῦ), διὰ τοῦ ρητοῦ: «Ὀλίγοι μεγάλοι μέτοχοι, κατέχοντες τὸ 51 % τῶν μετοχῶν, οἱ Managers τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων καὶ αἱ συνδικαλιστικαὶ ὀλιγαρχίαι ἀποτελοῦν τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον εἰς τὴν ἐποχὴν μας».

φειοκρατικῆς νοοτροπίας, ὡς περιεγράφη ἄνωτέρω, τὸ ἀνεύθυνον τῆς ἐκτελέσεως ἐντολῶν, τὴν μηχανοποίησην τῆς σκέψεως καὶ τὴν τυποκρατίαν, καί, συνεπῶς, ἐν τῷ συνόλῳ, τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ συντονισμοῦ καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἀπολίθωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ δυνατότης τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων νὰ ἐπιβάλλου νὰ τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων τῶν εἰς τὴν κατανάλωσιν ἐπιτρέπει τὴν ἐπίπτωσιν τῶν ὡς ἄνω ὀργανωτικῶν μειονεκτημάτων ἐπὶ τῶν καταναλωτῶν καί, συνεπῶς, τὴν διατήρησιν τῆς γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας.

4. Ὁ οἰκονομικὸς διαφορισμὸς τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων

A. Ἡ «δημοκρατία τῶν μετόχων»

Εἰς τὸν ὀργανωτικὸν διαφορισμὸν ἀντιστοιχεῖ ὁ οἰκονομικὸς διαφορισμὸς. Ἡ βασικὴ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅσον μεγαλυτέρα εἶνε ἡ «δημοκρατικὴ» διασπορά τῶν ἀνωνύμων μετοχῶν, δηλαδὴ τῆς ἰδιοκτησίας, τόσον περισσότερον ἀνακύπτει ὁ κίνδυνος ἐγκαταστάσεως ὀλιγαρχιῶν (ὅπως καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν πολυκομματισμὸν καὶ εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν μᾶζαν) ἰσχύει καὶ εἰς τὸν οἰκονομικὸν διαφορισμὸν, ὅπως καὶ εἰς τὸν ὀργανωτικόν. Διότι οἱ πολλοί, ὅταν οἰκονομικὸν διαφορισμὸν, ὅπως καὶ εἰς τὸν ὀργανωτικόν, Διότι οἱ πολλοί, ὅταν μάλιστα εἶνε ἄτομα, δὲν ἔχουν ἐνιαίαν βούλησιν καὶ ἐνιαίαν ὀργάνωσιν καὶ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ ἐλέγξουν τὴν διοίκησιν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι στεροῦνται καὶ τῶν εἰδικῶν γνώσεων ἢ προσόντων, ποῦ διαθέτουσι τὰ ὀργανωτικά, τὰ οἰκονομικά, τὰ τεχνικά καὶ τὰ πολιτικά ἐπιτελεῖα τῶν μεγάλων καὶ πολυπλόκων μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων, τὰ ὅποια, λόγῳ «ἀρμόδιοι τῆτος», μοιραίως ἀναλαμβάνουν τὴν διοίκησιν καί, δι' αὐτῆς, τὴν γραφειοκρατικὴν ὀλιγαρχίαν. Ἡ κοινωνιολογικὴ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποίαν: οὐδεμία δημοκρατία ἄνευ προηγηθείσης ὀλιγαρχίας, ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἀντίθετον: οὐδεμία ὀλιγαρχία ἄνευ προηγηθείσης δημοκρατίας.

Ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μετόχων καὶ ἀντὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῆς διοικήσεως, ἐγκαθίσταται, ἀντιστρόφως, μία ὄχι *de jure*, ἀλλὰ *de facto* «ἰδιοκτησία ἐλέγχου», ὅπως εἴθισται νὰ ὀνομάζεται ἡ πραγματικὴ, ἀνεξέλεγκτος καὶ ἀπεριόριστος ἐξουσία ἢ κυριαρχία τῆς μονοπωλιστικῆς διοικητικῆς γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας. Ὁ ἐλεγχος τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῆς διοικήσεως ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἐλέγχου τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Διότι ἡ μὲν ἰδιοκτησία τῶν κεφαλαίων ἀνήκει, διὰ τῆς διασπορᾶς τῶν μετοχῶν, εἰς μίαν ἀδιαφόριστον, ἀναρμοδίαν καὶ διεσπαρμένην μᾶζαν, ἐνῶ, ἀντιθέτως, ἡ «ἰδιοκτησία τοῦ ἐλέγχου» ἀνήκει εἰς μίαν αὐστηρῶς ἐκ τῶν προϋποδιαφορισμένην, ἀρμοδίαν καὶ συγκεντρωτικὴν ὀλιγαρχίαν. Ἐκ τῶν προϋποδιαφορισμένων τούτων ἐξηγεῖται καὶ ὁ οἰκονομικὸς διαφορισμὸς τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων: Αἱ μετοχαὶ τῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν — ποῦ ἀπαρτίζουσι τὰ μονοπωλιστικὰ συγκροτήματα — ἀνήκουσι εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τὰ μεγάλα εἰσοδήματα ἀνήκουσι εἰς τοὺς ὀλίγους: Κατὰ τὸ 1937 τὰ 90% ὅλων τῶν μετόχων

των Η.Π.Α. (8-9 ἑκατομύρια μετόχων), εἶχον ὡς καθαρὰν πρόσοδον 5000 δολ-
 λαρίων. Τὸ ἡμισυ ὄλων τῶν μετόχων ἔλαβεν ἐκ μερισμάτων 100 δολλάρια.
 Οὕτω, τὸ συνολικὸν ποσοστὸν τῶν μερισμάτων δι' ὄλους αὐτοὺς τοὺς μετόχους
 ἀνῆρχετο εἰς τὸ ἕν πέμπτον τοῦ συνολικοῦ ἐκ μερισμάτων καὶ ἄλλων
 παροχῶν εισοδήματος ὀλίγων μεμονωμένων μεγάλων μετόχων (1), ποὺ ἀνῆκουν
 ἀριθμητικῶς, δηλαδὴ ὡς ἄτομα, εἰς μίαν μικρὰν ἢ ἐλαχίστην μειονότητα.

Ἡ ἰδιοκτησία τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου εἶνε διεσπαρμένη, εἰς τὴν ἀριθμη-
 τικὴν πλειονότητα τῶν μετόχων, ἀλλ' ἡ κατοχὴ τῶν μεγάλων «πακέτων» τῶν
 μετοχῶν εἶνε συγκεντρωμένη εἰς ὀλίγας χεῖρας. Εἰς 1710 ἐπιχειρήσεις τῶν
 Η.Π.Α. τὸ 4 % τῶν μετόχων εὐρέθη εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ 60 % τῶν
 μετοχικῶν κεφαλαίων (2). Εἰς 200 ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μονοπωλιστικῶν ἐπιχει-
 ρήσεων ἡ οἰκονομικὴ ὀλιγαρχία τῶν μεγάλων μετόχων, ἀνερχομένη εἰς 1 %,
 διαθέτει τὰ 60 % τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου (3). Οἱ 20 μεγαλύτεροι μέτοχοι
 διαθέτουν εἰς τὸ 1/4 ὄλων τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, πλεόν τῶν
 50 % τοῦ συνόλου τῶν μετοχῶν(4). Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν περιορίζονται εἰς
 ὀλίγα ἢ πολλὰ παραδείγματα, ἀλλ' εἶνε γενικὰ καὶ διαρθρωτικῆς φύσεως
 εἰς τὰς μονοπωλιστικὰς ἐπιχειρήσεις. Δεδομένου ὅτι εἰς τὰς ἀνωνύμους ἐται-
 ρίας οἱ μέτοχοι δὲν ψηφίζουν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μετόχων εἰς τὰς γενι-
 κὰς συνελεύσεις τῶν μετόχων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μετοχῶν των,
 δηλαδὴ κατὰ τὸ ὕψος τῶν κεφαλαίων ποὺ ἐπενδύουν εἰς τὰς μετοχὰς των, τὴν
 κυριαρχίαν ἐξασφαλίζουν αἱ μειονότητες τῶν μετόχων, αἱ ὁποῖαι ὅμως
 κατέχουν τὸ 51 % τῶν μετοχῶν, δηλαδὴ τὸ 51 % τῶν ἐπενδύσεων. Οὕτω, τὸ 49 %
 τῶν μετοχῶν, ἀντιπροσωπεύμενον ὑπὸ τῆς καταθλιπτικῆς πλειονότητος τῶν
 μετόχων, στερεῖται πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ
 εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς καὶ περιορίζεται παθητικῶς εἰς τὴν ἀπλὴν ἐπένδυσιν τῶν
 κεφαλαίων του, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ διάθεσις εὐρίσκειται ὀλοκληρωτικῶς
 εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων μεγάλων μετόχων, ἐπαυξάνουσα κατὰ 100 % τὴν δύνα-
 μίν των. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δύνανται νὰ μετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν ὀλιγαρχικὴν
 διοίκησιν, ἢ νὰ καθοδηγοῦνται ὑπὸ τῶν ὀργανωτικῶν, οἰκονομικῶν, τεχνικῶν
 καὶ πολιτικῶν ἐπιτελείων καὶ τῶν Managers τῶν ἐπιχειρήσεων, δηλαδὴ ὑπὸ
 τῆς γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας (5). Ἡ τελευταία αὕτη ἐκδοχὴ εἶνε καὶ ἡ ἐπι-
 κρατοῦσα, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ «φεουδαρχικὴ» ψυχολογία τῶν μεγάλων μετό-
 χων, ἡ ὁποία τείνει νὰ ἀναθέτῃ ἀναπαυτικῶς τὴν «ἐκπροσώπησίν» τῆς εἰς τὴν
 γραφειοκρατίαν τῆς ἐπιχειρήσεως καί, ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ ἀπουσία τῆς γενικῆς
 αὐτῶν μορφώσεως καὶ ἀρμοδιότητος ἐπὶ τῶν εἰδικῶν πεδίων τῆς ὀργανώσεως,
 τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς. Τοῦτο ἀποδεικνύει, πλὴν τῶν

1. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 176.

2. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 176. Φαινόμενον ἀνάλογον πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν 60 % τῶν
 ψήφων ὑπὸ τοῦ 4 % τῶν κομματάρχων εἰς τὰς πολιτικὰς ἐκλογὰς τῆς κοινοβουλευτικῆς δημο-
 κρατίας.

3. Williams, αὐτόθι.

4. Williams, αὐτόθι.

5. Burnham, ἐνθ' ἄνωτ. 105.

φιλελευθέρων οικονομολόγων και κοινωνιολόγων, που ήσυχολήθησαν με τον σχηματισμόν των γραφειοκρατιών (Mises, Hayek, Rörke, κ.ά.) και πλὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Burnham, καὶ ὁ ἀκόλουθος πίναξ τῶν Ἀμερικανῶν κοινωνιολόγων Berle καὶ Means (1934)⁽¹⁾:

Μεταξὺ τῶν 100 μεγαλύτερων μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων (Corporations) τῶν Η.Π.Α.

44	κυριαρχοῦνται	ὑπὸ τῶν Managers καὶ τῆς γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας
21	»	ὑπὸ νομικῶν μονοπωλιστικῶν πλασμάτων (λ.χ. Holding Co.)
23	»	ὑπὸ τῆς μειονότητος τῶν μεγάλων μετόχων
5	»	ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν μικρῶν μετόχων
6	»	ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ⁽²⁾
1		

100

Β. Μεταμορφώσεις τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἡ βασικὴ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον εἶνε, ὡς γνωστόν, τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτῆτου νὰ διαθέτῃ τὴν περιουσίαν του —συγκειμένην ἐκ πραγμάτων— κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ μὲ ἀποκλεισμόν παντὸς τρίτου. Ἡ ἔννοια αὕτη ἦτο καὶ ἡ νομικὴ βάσις τοῦ οικονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ὡς πρόσωπα δικαιοπρακτοῦντα εἰς τὸν θεσμόν τῆς ἰδιοκτησίας ἀνεγνωρίζοντο τὰ φυσικὰ πρόσωπα καί, ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ πεδίου, ὁ ἀτομικὸς ἐπιχειρηματίας. Ἡ πρώτη ρωγμὴ εἰς τὸ κλασσικὸν ἀστικὸν δίκαιον—διότι ἔκτοτε ἔχομεν καὶ νεώτερα «ἀστικά δίκαια»⁽³⁾— ὑπῆρξεν ἡ θέσπισις «νομικῶν προσώπων», ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς «δημοσίας (κρατικῆς) ἰδιοκτησίας». Οὕτως, ἀπὸ τὴν ρεαλιστικὴν «μονολιθικότητα» τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἡ νομικὴ τάξις τῆς «ἀστικῆς» κοινωνίας μεταβαίνει ἔκτοτε προοδευτικῶς ἀπὸ τοῦ ρεαλισμοῦ εἰς τὴν ἀφάρισιν (abstraction)⁽⁴⁾. Τὸ οικονομικὸν δίκαιον, τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον, τὸ κοινωνικὸν ἢ ἐργατικὸν δίκαιον, τὸ δίκαιον τῆς γαιοκτησίας, τὸ συνταγματικὸν δίκαιον, τὸ διοικητικὸν δίκαιον, δὲν ἐκπροσωποῦν τὴν ἰδιοκτησίαν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ μόνον «τὰς κοινωνικὰς σχέσεις μεταξὺ ἰδιοκτησίας καὶ ἀκτημοσύνης»⁽⁵⁾. Ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον δίκαιον ἔκτοτε συναγωνίζονται εἰς περιορισμούς τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ «νεωτέρου» ἀστικοῦ δικαίου⁽⁶⁾, διὰ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὁ ἰδιοκτῆτης δύναται νὰ διαθέτῃ τὴν περιουσίαν του κατὰ τὸ

1. Williams, ἐνθ' ἀνωτ. 177.

2. Πρόκειται περὶ σπανίου εἶδους ἀνωνύμων ἐταιριῶν ἢ συγκροτημάτων, τῶν ὁποίων ἡ πλειονότης τῶν μετοχῶν ἀνήκει εἰς ὀρισμένα πρόσωπα ἢ εἰς ὀρισμένας οἰκογενεῖας (Rocefeller, Siemens, Krupp, κ.ά.).

3. Harold Rasch, Das Ende der Kapitalischen Rechtsordnung, 89 - 101.

4. Joachim Hellmer, Recht, 35 ἐπ.

5. Hellmer, ἐνθ' ἀνωτ. 91 ἐπ.

6. Rasch, ἐνθ' ἀνωτ. 91 ἐπ.

δοκοῦν, ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι τὸ δικαίωμα του τοῦτο δὲν ἀντιστρατεύεται εἰς τοὺς νόμους—οἱ ὅποιοι, ἐπὶ τοῦ κλασσικοῦ ἀστικοῦ δικαίου, εἶχον ἀκριβῶς τὴν ἀποστολὴν τῆς προστασίας τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας ἀπὸ πάντα «ὄρον»—καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι, εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς περιουσίας του, δὲν ἀντιτίθενται δικαίωματα τρίτων⁽¹⁾, (τὰ πλείστα ἐκ τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται ὑπὸ τῶν «κοινωνικῶν δικαίων»).

Φανερόν εἶνε ὅτι ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν νεοπήκτων «κοινωνικῶν» δικαίων, ἤνοιξε τὸν δρόμον προοδευτικῶς εἰς τὴν οὐσιαστικὴν κατάργησιν τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας καὶ ἐπέτυχε, διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ μὲν καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν κατοχύρωσιν τῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν καί, ἐν συνεχείᾳ, τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων, διὰ τοῦ ἐργατικοῦ δὲ δικαίου, τὴν σύμπηξιν καὶ τὴν κατοχύρωσιν τοῦ μονοπωλιστικοῦ ἐπίσης ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ (Συνολικῶς: τῆς συνδικαλιστικῆς κοινωνίας). Καὶ τέλος, διὰ τῶν «προοδευτικῶν» Συνταγμάτων τῶν «δημοκρατικῶν» κρατῶν, τὴν ἀνωτάτην κύρωσιν ἀμφοτέρων τῶν μονοπωλισμῶν. Ἡδὴ τὸ νεώτερον δίκαιον εἶχεν ἐπιτρέψει τὰς κρατικὰς ἐπεμβάσεις εἰς τὸν θεσμὸν τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας ἀορίστως «πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐπικαίρων κινδύνων» ἢ «διὰ δημοσίαν ἀνάγκην» ἢ διὰ «κοινωφελεῖς σκοποὺς», μεγίστης ἐλαστικότητος. Τὰ «προοδευτικὰ Συντάγματα» περιώρισαν περαιτέρω τὸ δίκαιον τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας δι' ἀορίστων νομικῶν διατυπώσεων, ἐπιδεχομένων ἐρμηνείας πρὸς πλήρη κατάργησιν τῆς. Τὸ Σύνταγμα λ.χ. τῆς Βαϊμάρης τῆς 11ης Αὐγούστου 1919, ἄρθρ. 153, ἐπιτάσσει: «Ἡ ιδιοκτησία ὑποχρεώνει». Ὁμοίως τὸ Σύνταγμα τῆς Δυτικῆς Γερμανίας τῆς 23ης Μαΐου 1949, ἄρθρ. 14, ἐπιτάσσει: «Ἡ ιδιοκτησία ὑποχρεώνει. Ἡ χρῆσις τῆς ιδιοκτησίας δέον νὰ ὑπηρετῇ τὴν εὐημερίαν τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ».

Μετὰ τὴν μακρὰν ταύτην νομικὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ δικαίωματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐκπλήξῃ ἡ οὐσιαστικὴ ἀπαλλοτριώσις τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς μονοπωλιστικῆς «ιδιοκτησίας» καί, ἀκολούθως, τῆς μονοπωλιστικῆς κυριαρχίας:

Τόσον ἡ ἐταιρία περιορισμένης εὐθύνης, ὅσον καὶ ἡ ἀνώνυμος ἐταιρία δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἰδρυθοῦν ἄνευ δύο προϋποθέσεων: τῆς περιορισμένης εὐθύνης καὶ τοῦ νομικοῦ πλάσματος τοῦ «νομικοῦ προσώπου». Ἡ περιορισμένη εὐθύνη καὶ ἡ εὐκολος μεταβιβαστικότης τῆς ἀνωνύμου μετοχῆς ὑπῆρξαν τὰ κίνητρα διὰ τὴν ἐπένδυσιν χρημάτων ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀποταμιεύσεως καὶ μεγαλυτέρων κεφαλαίων, εἰς μετοχὰς ἀνωνύμων ἐταιριῶν, ἐκ τῆς τραστοποιήσεως ἢ τῆς καρτελοποιήσεως τῶν ὁποίων προέκυψαν αἱ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τὸ νομικὸν πλάσμα τοῦ «νομικοῦ προσώπου», ἐξ ἄλλου, παρέσχε τὸ οἰκονομικὸν πλαίσιον τῆς ὀργάνωσεως τῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν, κατέστησεν εἰς αὐτὰς δυνατόν τὴν πρωτοφανῆ ἕως τότε συγκέντρωσιν κεφαλαίων καί, ἐπομένως, καὶ τὴν διοίκησιν τεραστίων

1. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), § 903. Rasch, ἐνθ' ἀνωτ. 89 ἐπ.

κεφαλαίων, καί, κατὰ συνέπειαν, προεκάλεσεν ὅλα τὰ ἐντεῦθεν μονοπωλιστικὰ φαινόμενα. Οἱ περιορισμοὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας συνεχίζονται καὶ ἐξικονοῦνται, ἐν τῷ νομικῷ προσώπῳ τῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν καὶ τῶν μονοπωλιστικῶν τῶν συνασπισμῶν, εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῆς ὀλιγαρχικῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μετοχῶν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποψίλωσιν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μετόχων. Ἄν ὁ μέτοχος τῆς ἀνωνύμου ἐταιρίας φέρῃ περιορισμένην εὐθύνην ὡς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἐταιρίας ἔναντι τρίτων, λ.χ. τῶν πιστωτῶν τῆς, αὐτὴ αὐτὴ ὅμως ἢ ἐταιρία —διὰ τοῦ 51% τῶν ἐταιρικῶν κεφαλαίων τῆς καὶ διὰ τῆς διοικητικῆς τῆς ὀλιγαρχίας— δὲν φέρει οὐδεμίαν εὐθύνην ἔναντι τῶν μετόχων τῆς, ὡς πρὸς πᾶσαν ζημίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, λ.χ. ἐξ ὑπερβολικῶν δαπανῶν διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν Managers καὶ τῆς γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας, διὰ τὴν δωροδοκίαν πολιτικῶν, δημοσίων ὑπαλλήλων, συνδικαλιστῶν, δημοσιογράφων ἢ ἄλλων ἰσχυρῶν προσώπων (Lobbying, Pressure Groups) (1), ἢ μέσων δημοσιότητος καὶ προπαγάνδας (Public Relations), ἢ ἐξ ἐσφαλμένων οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν, ἢ ἐκ καλυπτομένων πολυτελῶν προσωπικῶν δαπανῶν ἢ καταχρήσεων τῶν μεγιστάνων τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων (Trust-magnaten), ἢ τῆς ἰθυνοῦσης γραφειοκρατίας, ἢ ἐξ ἀσκήσεως παρανόμων πράξεων ἢ τυχοδιωκτισμοῦ κλπ. δηλαδὴ ἐξ οἰασδήποτε πράξεως ἢ παραλείψεως, διὰ τῆς ὁποίας ζημιούται ἢ ἐπιχειρήσεις καὶ ἢ κατανάλωσις με ἀποτέλεσμα τὴν πτώσιν τῆς τιμῆς τῶν μετοχῶν ἢ καὶ τὸν ἐκμηδενισμὸν τῆς ἀξίας των, ἢ τὴν φαλκίδευσιν τῶν μερισμάτων.

Τὴν μεταμόρφωσιν —ἢ ἀπολλοτρίωσιν— τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μετόχων δεῖκνυει, κατὰ τρόπον ἀνάγλυφον, μία σύγκρισις με τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἀτομικὴν ἐπιχειρήσιν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν τῶν φαινομένων τούτων παρατηρεῖται : Ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ οἱ συνεταιῖροι τοῦ εἶνε ἐν ταυτῷ ἰδιοκτῆται καὶ διευθύνται τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ φέρουν ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην ἔναντι ἑαυτῶν καὶ παντὸς τρίτου τῆ ἐγγυήσει ὀλοκλήρου τῆς προσωπικῆς των περιουσίας. Τὰ κέρδη ὀφείλονται εἰς τὰ προσωπικά των κεφάλαια ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιπίπτονται καὶ αἱ ζημίαι. Διὰ τὴν περίπτωσιν ἀνεπίτμου τακτικῆς ἐξαρκεῖ ὁ νόμος περὶ ἀθεμίτου συναγωνισμοῦ καὶ αἱ ἀγορανομικαὶ διατάξεις περὶ αἰσχροκερδείας, διὰ τῶν ὁποίων πλήττονται οἱ ἴδιοι ἐπιχειρηματίαι, ἄνευ ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῶν τρίτων. Αὐτὴ αὐτὴ ἢ διάρθρωσις τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἢ ἀπεριόριστος εὐθύνη ἀποκλείει τὰ λοιπά, ὡς ἄνω, φαινόμενα τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων.

Γ. Ἰδιοκτησία δικαιωμάτων.

Ἀντιθέτως, εἰς τὰς τελευταίας ταύτας ἡ ἰδιοκτησία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ πράγματα, ἀλλ' ἀπὸ δικαιώματα. Ἐνῶ εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐπιχειρήσιν ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία σημαίνει τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν πραγμάτων κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἀπολύτως, με ἀποκλεισμὸν παντὸς τρίτου, ἀντιθέτως εἰς τὴν μονοπωλιστικὴν ἐπιχειρήσιν ἡ ἰδιοκτησία ἐγκεῖται εἰς «δικαιώματα» ἐπὶ ξένης ἰδιοκτησίας : Ἰδιοκτησίαν δικαιωμάτων ἀποτελοῦν, διὰ τοὺς ἀποδέκτας των, τὰ εἰσο-

1. Joseph H. Kaiser, Die Repräsentation organisierter Interessen, 66 - 82.

δήματα τῆς μικρᾶς ομάδος τῶν μεγάλων μετόχων τοῦ 51 %, βάσει τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας των ἐπὶ τῶν 49 % τῆς μεγάλης ομάδος τῶν μικρῶν μετόχων, οἱ ὅποιοι καταβάλλουν τὸ 49 % τῶν κεφαλαίων, τὰ ὅποια διοικεῖ καὶ ἐκμεταλλεύεται ἡ μικρὰ μειονότης τῶν μεγάλων μετόχων. Ἴδιοκτησίαν δικαιωμάτων ἀποτελοῦν διὰ τοῦς ἀποδέκτας των αἱ μεγάλοι ἀμοιβαὶ καὶ τὰ προνόμια τῶν Managers καὶ τῆς μονοπωλιστικῆς γραφειοκρατίας, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς εἰσοδήματα ἀντιστοίχων κεφαλαίων, τὰ ὅποια ὅμως ἀνήκουν εἰς τοῦς μετόχους. Ἴδιοκτησίαν δικαιωμάτων—τῶν κρατικῶν γραφειοκρατῶν— ἀποτελοῦν διὰ τοῦς ἀποδέκτας των, αἱ ἀμοιβαὶ τῶν «χρησίων» ἐξ αὐτῶν, πού προσφέρουν ἐκ τῆς θέσεώς των, «ὑπηρεσίας» εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς εἰσοδήματα ἀντιστοίχων κεφαλαίων, πού ἀνήκουν βεβαίως, εἰς τοῦς μετόχους. Ἴδιοκτησίαν δικαιωμάτων ἀποτελοῦν, διὰ τοῦς ἀποδέκτας των, καὶ πᾶσαι, αἱ ὡς ἄνω εὐνοιοκρατικά δαπάναι τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων ὑπὲρ τῶν ἄνω κατηγοριῶν τῶν ὡς ἐξῶθεν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς τὰ εἰσοδήματα ἀντιστοίχων κεφαλαίων, ἀνηκόντων εἰς τοῦς μετόχους. Ἴδιοκτησίαν δικαιωμάτων ἀποτελοῦν, διὰ τοῦς ἀποδέκτας των, πᾶσαι αἱ ἀυξήσεις μισθῶν καὶ ἀποδοχῶν τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων καὶ πᾶσα ἰδιωτικὴ «κοινωνικὴ πολιτικὴ» τῶν μονοπωλίων, βάσει τῶν «δυναμικῶν» ἀξιώσεων τοῦ κατοχυρωμένου συνδικαλισμοῦ, ἰσοδυναμοῦσαι πρὸς τὰ εἰσοδήματα ἀντιστοίχων κεφαλαίων, ἀνηκόντων βεβαίως εἰς τοῦς μετόχους. Εἰς ἣν περίπτωσιν ὅλαι αὐταὶ αἱ «ἰδιοκτησίαι δικαιωμάτων» δὲν ἀντλοῦνται τυχὸν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπενδεδυμένων εἰς μετοχὰς κεφαλαίων τῶν μετόχων (διὰ τῆς φαλκιδεύσεως τῶν μερισμάτων), αἱ «ἰδιοκτησίαι δικαιωμάτων», πού παραχωροῦνται εἰς τοῦς ἀποδέκτας, καλύπτονται δι' αὐξήσεων τῶν μονοπωλιστικῶν τιμῶν, πού ἐπιπίπτουν εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ἐν τιοαύτῃ περιπτώσει καὶ πάλιν οἱ μέτοχοι, ὡς καταναλωταί, καταβάλλουν καὶ αὐτοὶ τὸν ὀβολόν των εἰς τὰς ἠυξημένας μονοπωλιστικὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν καταναλώσεως, ἀλλὰ πλήττονται ὀλιγώτερον, λόγῳ τῆς κατανομῆς τῶν ἐπιπτώσεων εἰς εὐρείας μάζας καταναλωτῶν. Οὐχ' ἦττον ἀποτελοῦν ὅπωςδῆποτε ἀντικείμενα διπλῆς—ιδιωτικῆς—φορολογίας. Διὰ τῆς φαλκιδεύσεως τῶν μερισμάτων καὶ διὰ τῶν μονοπωλιστικῶν τιμῶν.

Τιοιουτοτρόπως ἐμφανίζεται νέα μορφή ἰδιοκτησίας, ὄχι πλέον ἀστικῆς, ἀλλ' ἀταξικῆς, ἄσχετος πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν κατοχὴν πραγμάτων (κεφαλαίων, ἐγκαταστάσεων, μέσων παραγωγῆς) καὶ ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὴν «ἀπόλυτον διάθεσιν πραγμάτων μὲ ἀποκλεισμόν παντὸς τρίτου», δηλαδὴ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀστικὴν ἰδιοκτησίαν : Μία ἀφηρημένη ἰδιοκτησία «δικαιωμάτων», μὲ συγκεκριμένα ὅμως εἰσοδήματα, τῆς ὁποίας οἱ κυριώτεροι φορεῖς εἶνε ἡ μικρὰ ὁμάς τῶν μεγάλων μετόχων, οἱ Managers τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ἀνωτάτη μονοπωλιστικὴ γραφειοκρατία τῶν διοικητικῶν, οἰκονομικῶν, τεχνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιτελείων καὶ ὁ ἐργατοῦπαλληλικὸς κατοχυρωμένος συνδικαλισμὸς. Ἄπαντες οὗτοι οἱ φορεῖς τῆς ἀφηρημένης ἰδιοκτησίας (μετὰ τῶν συγκεκριμένων εἰσοδημάτων) ἢ «ἰδιοκτησίας δικαιωμάτων», ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὀλιγαρχίας.

Φανεραὶ εἶνε αἱ βαθύταται διαρθρωτικαὶ μεταβολαί, πού ἐπῆλθον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδιοκτησίας καί, συνεπῶς, εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ μονοπωλι-

στικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ σχέσις Πολιτείας καὶ ἀστικῆς ἰδιοκτησίας —δηλαδὴ ἡ προστασία τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ὑπὸ τῆς Πολιτείας— ἀντικατεστάθη εἰς τὸν κυριώτερον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν τομέα, εἰς τὸν μονοπωλισμὸν, ὑπὸ τῆς σχέσεως μονοπωλίων καὶ ἰδιοκτησίας δικαιωμάτων. Ἀναλυτικότερον: Ὅπως ἡ ἀστικὴ ἰδιοκτησία δὲν ἦτο αὐτόνομος, ἀλλὰ παρεχωρεῖτο καὶ ἐπροστατεῦτο κυριαρχικῶς ὑπὸ τῆς Πολιτείας, οὕτως ἡ ἰδιοκτησία δικαιωμάτων παραχωρεῖται καὶ προστατεύεται κυριαρχικῶς ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων. Αἱ διαφοραὶ εἶνε τεράστιαι: ἡ Πολιτεία εἶνε μία ἠθικὴ ὄντοτης. Τὸ οἰκονομικὸν μονοπώλιον εἶνε μορφή ὀργανωμένων συμφερόντων. Ἡ Πολιτεία ἐκπροσωπεῖ τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Τὸ ἰδιωτικὸν μονοπώλιον —καπιταλιστικὸν ἢ ἐργατικὸν— ἐκπροσωπεῖ μίαν οἰκονομικὴν ὀλιγαρχίαν. Τὸ ἀπλοῦν σύμπτωμα, ὅτι τὰ ἰδιωτικὰ οἰκονομικὰ μονοπώλια δημιουργοῦν, ἐρήμην τῆς Πολιτείας, νέας μορφὰς *de facto* ἰδιοκτησίας καὶ δὴ ἀπείρως ἰσχυροτέρας ἀπὸ τὴν ἀστικὴν ἰδιωτικὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ὁποίαν παραχωρεῖ καὶ προστατεύει ἡ Πολιτεία, σημαίνει ἓν ἐκ τῶν δύο: ἢ ὅτι ὁ οἰκονομικὸς μονοπωλισμὸς ἀπέκτησεν ὑπερκρατικὴν δύναμιν ἢ ὅτι τὸ σύγχρονον κράτος ἔπαυσε νὰ εἶνε ἀστικόν. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι συνέβησαν ἀμφοτέρω, ἐν αἰτιοκρατικῇ συναρτήσει: ὁ ἰδιωτικὸς μονοπωλισμὸς ἀπέκτησεν ὑπερκρατικὴν δύναμιν, διότι τὸ κράτος ἔπαυσε νὰ εἶνε ἀστικόν.

Δ. Ἡ κατανομή τῶν μονοπωλίων καὶ τοῦ μονοπωλιστικοῦ εἰσοδήματος.

Ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω νομικὰς, ὀργανωτικὰς καὶ οἰκονομικὰς προϋποθέσεις γίνονται πλήρως νοητὴ ἢ κυρίαρχος θέσις, τὴν ὁποίαν κατέκτησαν αἱ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς Οἰκονομίας, μὲ σοβαρωτάτας ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους, εἰς τὰς μεγάλας βιομηχανικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Τῷ 1930 ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, 10 μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις μὲ κεφάλαια 2 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν τῷ 1950 εἰς τὰ ἀκόλουθα ποσὰ εἰς ἑκατομμύρια (εἰς τὴν δευτέραν στήλην) (1):

	1930	1950
1) American Telephone and Telegraph Co.	4.228	10.775
2) Metropolitan Life Insurance Co.	3.011	9.708
3) Chase National Bank of New York	2.649	4.780
4) Pennsylvania Railroad Co.	2.600	2.279
5) United States Steel Corporation	2.286	2.556
6) Prudential Insurance Co. of America	2.267	8.325
7) New York Central Railroad Co.	2.250	περίπου 2 δισεκ.
8) Southern Pacific Railroad Co.	2.157	περίπου 2 δισεκ.
9) National City Bank	2.206	5.052
10) Guaranty Trust Co. of New York	2.017	2.730

Τῷ 1950 ὑπῆρχον 19 ἐπιχειρήσεις τοιοῦτου μεγέθους. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω 10 ἐπιχειρήσεων ἐξέλιπον δύο σιδηροδρομικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἡ (7) καὶ ἡ (8). Αἱ λοιπαὶ διηρῦνθησαν σημαντικῶς καὶ εἰς αὐτὰς προστετέθησαν 11 ἀκόμη ἐπιχειρήσεις-γίγαντες ἢ «μαμμουθ» (1):

	Εἰς ἑκατομύρια δολλαρίων
Bank of America National Trust and Savings Association (San Francisco)	6.260
Equitable Life Assurance Society	5.269
New York Life Insurance Co.	4.675
Standard Oil Co. of New Jersey	3.816
General Motors Corporation	2.824
John Hancock Mutual Life Insurance Co.	2.696
Continental Illinois National Bank and Trust Co. (Chicago)	2.553
First National Bank of Chicago	2.461
Manufacturers Trust Co. (New York)	2.452
Northwestern Mutual Life Insurance Co.	2.443
Mutual Life Insurance Co. of New York	2.075

Αἱ ὀλίγα αὐταὶ ἐπιχειρήσεις ἐμονοπώλησαν καὶ «ἐλέγχουν» (2) ἀποκλειστικῶς τὸ 30% μέχρι τοῦ 60% τοῦ συνόλου τῆς ἀγορᾶς (3).

Εἰς τὸν ὡς ἄνω πίνακα τοῦ Rittershausen, προστίθεται, διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἀκόλουθος πίναξ τοῦ Thomas Wilson (4) συντεθείς βάσει διαφορετικῶν κριτηρίων:

Κλίμαξ οἰκονομικοῦ συγκεντρωτισμοῦ εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους:	Ποσοστιαία ἀπασχόλησις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους:
--	--

(1935)

Ὀλιγώτεροι τῶν 10 ἐπιχειρήσεων ἀπασχολοῦν τὰ	39,9 %	τῶν μισθωτῶν
10 - 20 ἐπιχειρήσεις	»	13,8 % » »
20 - 30 »	»	11,6 % » »
30 - 40 »	»	11,3 % » »
40 - 50 »	»	8,2 % » »
50 - 60 »	»	4,9 % » »
60 - 70 »	»	2,3 % » »
70 - 80 »	»	3,3 % » »
80 - 90 »	»	4,3 % » »
Πέραν τῶν 90 »	»	0,4 % » »
		100,0

1. Rittershausen, αὐτόθι.

2. Ὁ ὅρος «ἐλέγχουν» (control) σημαίνει εἰς τὰς Η.Π.Α. «ἐξουσιάζουν».

3. Rittershausen, ἐνθ' ἄνωτ. 62.

4) Thomas Wilson, Der moderne Kapitalismus und der wirtschaftliche Fortschritt, 159.

Τέλος, διὰ τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, παρέχονται καὶ τὰ ἀκόλουθα στοιχεία: «Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας — παρατηρεῖ ὁ Ἀμερικανὸς κοινωνιολόγος Robin M. Williams — διεξάγεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Corporations» (1) (μονοπωλιστικὰς ἐπιχειρήσεις). Τὰ 80 % τῆς συνολικῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς, τῆς ἀπασχολουμένης ἐργασίας καὶ τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων ἀνήκουν εἰς τὰς Corporations. Εἰς τὸν τραπεζικὸν τομέα αἱ θέσεις-κλειῖδες, δηλαδὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἀνήκει κατὰ 80 % εἰς Corporations. «Ἡ Corporation εἶνε, ἐπομένως, ἡ προέχουσα μορφή τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἐπέχουσα θέσιν θεσμοῦ, ὥστε ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ ἐποχὴ νὰ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἡ ἐποχὴ τῶν Corporations» (2). Ἡδὴ πρὸ τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου αἱ Corporations παρήγαγον τὰ 92% τῆς συνολικῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς (3). Αἱ ἄλλαι ἐπιχειρήσεις ἀπασχολοῦν (1946) μόνον τὸ 1/5 τῶν ἐργατῶν, μολονότι ἀπετέλουν ἀριθμητικῶς τὸ 90% τοῦ συνόλου τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐνῶ αἱ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἀνερχόμεναι εἰς τὸ 1/5 τοῦ συνόλου τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀπασχολοῦν τὰ 70% τῶν ἐργατῶν (4). Αἱ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις, ποὺ ἀπασχολοῦν μέχρι 5 ἐργατῶν, καλύπτουν μόνον τὸ 1/3 τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς χώρας, ἐνῶ, ἀντιθέτως, τὸ 1/3 τῆς οἰκονομικῆς ἀποδοτικότητος παράγεται ἀπὸ 200 μόνον μεγάλας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (5). Δύναται, λοιπόν, νὰ συναγάγῃ κανεὶς τὸ συμπέρασμα — προσθέτει ὁ Williams — ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας μίαν κοινωνικὴν Οἰκονομίαν τῶν Corporations, τῆς ὁποίας τὸ κέντρον βάρους εὐρίσκεται εἰς τὰς μεγάλας Corporations (6). Μὲ τὴν συγκέντρωσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἰς μεγάλας διοικητικὰς μονάδας ἡ Corporation ἐπιτυγχάνει διαρκῶς καὶ περισσοτέρας «θέσεις ἰσχύος» καὶ εὐθυνῶν, ἐκτεινομένων πέραν τῆς καθαρῶς οἰκονομικῆς σφαιράς (7). Οὕτω λ.χ. μία μεγάλη ἰδιωτικὴ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις, ὅπως ἡ American Telephone and Telegraph Company, ἀπασχολεῖ τῷ 1935 270.000 περίπου ὑπαλλήλους ἔναντι 260.000 ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ταχυδρομείων (8). Αἱ ἰδιωτικαὶ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις συναγωνίζονται, λοιπόν, καὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ὑπαλλήλων, αὐτονόμους κρατικοὺς ὀργανισμοὺς (9). Τὰ

1. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 161. Ἡ Corporation εἶνε νομικὸν πρόσωπον τοῦ ἀμερικανικοῦ δικαίου, προσομοιάζον πρὸς τὴν γερμανικὴν Aktiengesellschaft (A. G.) ἢ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Company, παρουσιάζει ὅμως νομικῶς ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ, καὶ ἡ λέξις ἔχει παραληφθῆ ὑπὸ τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς βιβλιογραφίας ὡς ἔχει. Ἡ Corporation ἔχει τὰς ιδιότητας ἐνὸς θεσμοῦ, παρομοίου μὲ τὸν θεσμὸν τοῦ κράτους (Berle - Means, Williams, 159) ἀποτελεῖ δὲ μονοπωλιστικὴν ἐπιχείρησιν. Bülow Wörterbuch der Wirtschaft, 320 (Monopol).

2. David Lynch, The Concentration of Economic Power (New York 1946), 9 (Εἰς Williams, 161).

3. Ἀυτόθι, 94 (εἰς Williams, 161).

4. Ἀυτόθι, (εἰς Williams, 161).

5. D. Lynch, Structure of the American Economy, 104 (Williams, 161).

6. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 161.

7. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 161.

8. Wilson - Kolb, Sociological Analysis 553 - 54 (Williams, 161).

9. Williams, 161.

90 % τῶν σιδηροδρομικῶν δικτύων καὶ τὰ 80 % τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας παράγονται (1935) παρὰ μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ἐκ τῶν 200 «γιγάντων». Τῷ 1933 αἱ 40 μεγαλύτεραι «Public Utility Corporations» κατεῖχον τὰ 80 % τοῦ ὅλου ἐνεργητικοῦ τῆς βιομηχανίας. Παρὰλλήλως αἱ 200 Corporations κατεῖχον, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1933), τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ συνόλου τῆς βιομηχανικῆς περιουσίας, ἀναλογοῦντος πρὸς τὸ $\frac{1}{5}$ τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου⁽¹⁾. 100 Corporations παρήγαγον τῷ 1935 τὰ 32 % τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ὅλης παραγωγῆς ἐμπορευμάτων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν⁽²⁾. Ἄν ἐξαιρεθῇ τὸ Federal Reserve System, 30 μεγάλοι τράπεζαι διαθέτουν τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ συνόλου τῶν καταθέσεων. Αἱ 17 μεγαλύτεραι ἐταιρίαι ἀσφαλείων ζωῆς κατεῖχον τὰ 80 % τοῦ ἐνεργητικοῦ ὄλων τῶν ὁμοίων ἐταιριῶν⁽³⁾. Μόνη ἡ Metropolitan Life Insurance Company κατεῖχε τὸ 1937 τὰ 18 % τῆς περιουσίας τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν καὶ διέθετε 5.000 ἑκατομμύρια δολλαρίων, τούτεστι περιουσίαν μεγαλυτέραν τῆς συνολικῆς περιουσίας τῶν 38 Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς⁽⁴⁾. Τρία τράστ ἐμονοπώλησαν τὰ 86 % τῆς παραγωγῆς φορτηγῶν αὐτοκινήτων. Δύο ἐταιρίαι διεκδικοῦν τὰ 95 % τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καθρεπτῶν. Τρεῖς ἐπιχειρήσεις διαθέτουν τὰ 90 % τῶν μεταλλικῶν Metallbehälter. Τῷ 1937 μία καὶ μόνη ἐπιχειρήσεις διέθετε τὸ σύνολον τοῦ ἀκατεργάστου ἄλουμινίου τῶν Η.Π.Α.⁽⁵⁾. Ἐπὶ δύο βασικῶν προϊόντων, ποῦ ἀποτελοῦν τὴν βᾶσιν τῶν βιομηχανιῶν, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ χάλυβος καὶ τοῦ πετρελαίου, κυριαρχοῦν ἀπολύτως αἱ μονοπωλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις : Εἰς τὴν βιομηχανίαν πετρελαίου 20 ἐταιρίαι ἐκπροσωποῦν τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ συνόλου τῶν ἐπενδύσεων καὶ τὰ 80 % τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως βενζίνης. Εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάλυβος αἱ 10 μεγαλύτεραι ἐπιχειρήσεις κατέχουν τὰ 88 % τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς συνολικῆς βιομηχανίας τοῦ χάλυβος καὶ μόνη ἡ United States Steel Corporation ἐκπροσωπεῖ τὰ 40 % τῶν ἐπενδύσεων ὁλοκλήρου τοῦ βιομηχανικοῦ τούτου κλάδου.

Βεβαίως καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. αἱ μικραὶ καὶ μέσαι ἐπιχειρήσεις ἀποτελοῦν τὴν μεγάλην ἀριθμητικὴν πλειονότητα⁽⁶⁾ : Ἐπὶ 2 ἑκατομμυρίων τοιούτων ἀστικῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ 6 ἑκατομ. ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων, μόνον εἰς 500 χιλιάδας ἀριθμοῦνται αἱ Corporations. Ἄλλ' ἢ συγκεντρωτικὴ τῶν ὀργάνωσις, ἢ κυριαρχία τῶν ἐπὶ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν βιομηχανιῶν καὶ τραπεζῶν, ἢ εὐρυτάτη δικτύωσις τῶν οἰκονομικῶν ἐξαρτησεων, συμπεριλαμβανομένου, τελευταίως, καὶ τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου — διὰ τῶν τυποποιημένων ἀλυσιδωτῶν καταστημάτων — πρατηρίων —, καί, τέλος, ἡ συγκεντρωτικὴ καὶ κυριαρχικὴ προβολὴ τῶν ἐπὶ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους καὶ ἡ ἀσπονδος συμμαχία τῶν μετὰ τοῦ ἐπίσης μονοπωλιστικοῦ καὶ κατοχυρωμένου

1. Dimock-Hyde, Bureaucracy and the Trusteeship in Large Corporations (εἰς Williams, 162).

2. Lynch, αὐτόθι 248-250 (εἰς Williams, 162).

3. Structure of American Economy, 103 (εἰς Williams, 162).

4. Lynch, 118-120 (εἰς Williams, 162).

5. Lynch, 117. (εἰς Williams, 162).

6. Πλήρης ἀναλογία πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν πλειοψηφίαν τῶν μετόχων τῶν Α.Ε. ἀλλ' ἄνευ δυνάμεως.

ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ, ἐξηγοῦν ἐπαρκῶς τὴν ὑπαρξίν των, τόσον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν «βιομηχανικὴν κοινωνίαν» τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

5. Ἐκφυλιστικὰ φαινόμενα

Ἄν φαντασθῶμεν μίαν ἀνώνυμον ἐταιρίαν, κατέχουσαν τὰς μετοχάς της καὶ διοικοῦσαν διὰ τῶν μετόχων της τὴν ἐταιρίαν, ἂν δηλαδὴ ὑπῆρχε ταυτότης ἰδιοκτησίας καὶ διοικήσεως, οὐδὲν ἐκ τῶν ὡς ἄνω ὀργανωτικῶν καὶ οἰκονομικῶν μειονεκτημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ὑπῆρχε: Ἡ γραφειοκρατικὴ διοίκησις τῶν Managers, δηλαδὴ ὑπαλλήλων ξένων πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν κεφαλαίων, ἀπολήγουσα εἰς τὴν κατοχύρωσιν τῆς κυριαρχίας των καὶ τῶν «ταξικῶν» των συμφερόντων ἐρήμην τῶν μετόχων, θὰ ἦτο ἄδύνατος καὶ μετ' αὐτῆς τὸ γραφειοκρατικὸν σύστημα διοικήσεως. Τόσον ἡ ἐξειδίκευσις, ὅσον καὶ αὐτῆς τὸ συντονισμὸς θὰ ὠμοιάζε πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐπιχείρησιν, ὅπως λ.χ. συμβαίνει ὁ συντονισμὸς θὰ ὠμοιάζε πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐπιχείρησιν, ὅπως λ.χ. συμβαίνει εἰς τεραστίας ἐπιχειρήσεις ἐν ὧς ἡ πλειόνην προϊόντων ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, τῶν ὁποίων αἱ μετοχαὶ πράγματι διοικοῦν, διότι ἀνήκουν εἰς ὀρισμένας οἰκογενείας⁽¹⁾. Ὅταν ὅμως ἡ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις διοικεῖται ὑπὸ τῆς ὀλιγαρχίας τῶν ὀλίγων μεγάλων μετόχων καὶ τῶν Managers τῆς γραφειοκρατίας καὶ ἐπιβάλλει μονοπωλιστικὰς τιμάς, παράγουσα λ.χ. πλειότερα προϊόντα μὲ μεταβλητὸν κόστος εἰς μεταβλητὰς ἀγοράς⁽²⁾, καὶ προκύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς μεγάλης παραγωγῆς καὶ τοποθετήσεως καὶ τῶν συντονισμένων μεταβολῶν, ποῦ προσαρμύζονται πρὸς τὰς ἐκάστοτε νέας συνθήκας τῆς ἀγορᾶς, ἄνευ τοῦ ἐλευθέρου μηχανισμοῦ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως, ἀνακύπτει αὐτομάτως ἡ ἀνάγκη μονοπωλιστικῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ ὀλιγαρχικῆς διοικήσεως. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶνε ἡ ἔκτασις τῆς ἐξειδικεύσεως — ὑπὸ διαχωρισμὸν τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας — τόσον περισσότερον ἀναπτύσσεται ὁ κἀθετος γραφειοκρατικὸς διαφορισμὸς, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου ἀπαρτίζει ἡ γραφειοκρατικὴ ὀλιγαρχία. Τὸ ὅλον μονοπωλιστικὸν γραφειοκρατικὸν σύστημα τοιαύτης μορφῆς δὲν ὀφείλεται οὔτε εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως, οὔτε εἰς ἀνάγκην τῆς ὀργανώσεως, οὔτε εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τεχνικῆς, οὔτε εἰς ἀνάγκην συγκεντρώσεως κεφαλαίων καὶ νέων ἐπενδύσεων πρὸς οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιχειρήσεως⁽³⁾. Ὄφείλεται, πρῶτον καὶ κυρίως, εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν κεφαλαίων, τουτέστιν εἰς τὴν διοικητικὴν ἀπουσίαν τῶν μετόχων. Δεύτερον, εἰς τὰ «ταξικὰ» συμφέροντα τῆς ἰθουούσης γραφειοκρατίας, μὲ τοὺς Managers ἐπὶ κεφαλῆς⁽⁴⁾. Καί, τρίτον, εἰς τὴν γραφειοκρατικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ τοῦ συντονισμοῦ (ποῦ ὑπῆρχον — ἄνευ γραφειοκρατικῆς διοικήσεως — ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος),

1. Williams, ἐνθ' ἄνωτ. 177.

2. Machlup, Monopol, 427.

3. Wilhelm Röpke, Die Gesellschaftskrise der Gegenwart, 182 - 87, 210, 218 - 27, 234.

4. Burnham, ἐνθ' ἄνωτ. 118 - 128.

πρὸς τὸν σκοπὸν συγκροτήσεως διοικητικῆς ἱεραρχίας καὶ ὀλιγαρχίας. Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ ἐγκείται εἰς τὸ ὅτι, εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ φιλελευθέρου καπιταλισμοῦ, ἡ ἐξειδίκευσις καὶ ὁ συντονισμὸς εἶνε φαινόμενα ὀργανικὰ, προσαρμολόμενα εἰς μίαν ζωντανὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν προσφορᾶς καὶ ζήτησεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρτωντο καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῆς. Ἐνῶ, ἀντιθέτως, εἰς τὴν μονοπωλιστικὴν ἐπιχείρησιν ἡ ἐξειδίκευσις καὶ ὁ συντονισμὸς εἶνε φαινόμενα μηχανικὰ, ρυθμιζόμενα διὰ διαταγῶν καί, ἀντιθέτως, προσαρμολοζόντα τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰς ὑπαγορευόμενας τιμὰς τῶν μονοπωλίων⁽¹⁾. Ὁρθῶς διὰ τοῦτο, ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς των, οἱ πάσης σχολῆς σοσιαλισταὶ καὶ κομμουνισταὶ διείδον εἰς τὸ καπιταλιστικὸν μονοπώλιον ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ὀργανωτικὸν πρότυπον τοῦ σοσιαλισμοῦ⁽²⁾ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ⁽³⁾, τὸ ὁποῖον, ἄλλωστε, ἐφηρμόσθη διὰ τῶν κρατικῶν τράστ καὶ εἰς τὴν Σοβιετικὴν Οἰκονομίαν.

Ἐπόμενον εἶνε, ὅτι ἡ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις, διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ γραφειοκρατικοῦ συστήματος, ἀποκτᾶ — ἐναντι τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως — δυναμικὴν μὲν ἐπιβολὴν, ἀλλὰ καὶ λειτουργικὴν δυσκαμψίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν κρατικὴν γραφειοκρατίαν, μειοῦσαν τὴν συναγωνιστικότητά τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ κόστους καὶ τείνουσαν — καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς — πρὸς τὴν αὐθαίρετον ἐπιβολὴν μονοπωλιστικῶν τιμῶν, διὰ τῶν ὁποίων καλύπτεται ἡ μείωσις τῆς ἐλευθέρας συναγωνιστικότητος καὶ πάσης ἄλλης ζημίας, διὰ τῶν ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῆς καταναλώσεως. (Φαινόμενον τυπολογικῶς ὁμοιον πρὸς τὴν κρατικὴν γραφειοκρατίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πᾶσα ἀνικανότης ἢ ζημία ἐκ τῆς ὑπαλληλικῆς δράσεως⁽⁴⁾ καλύπτεται λ.χ. διὰ τῆς φορολογίας). Ἡ λειτουργικὴ δυσκαμψία, ἐγγενῆς εἰς πᾶσαν γραφειοκρατίαν⁽⁵⁾, προκαλεῖται ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως, ἐξ ὧν ἀρνητικῶν καὶ ἀντιπαραγωγικῶν λόγων ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω. Ἄλλ' ἡ τυποκρατία («φορμαλισμὸς»), ὁ περιορισμὸς πάσης πρωτοβουλίας, ὁ παραγκωνισμὸς τοῦ προσωπικοῦ παράγοντος καὶ ἡ περιορισμένη εὐθύνη τῶν κατωτέρων καὶ μέσων κλιμακίων, δὲν προκαλεῖ μόνον τὴν δυσκαμψίαν τῆς ἐπιχειρήσεως⁽⁶⁾. Ἀλλὰ καὶ τὴν πολλαπλὴν ἀνάγκην συγκεντρωτικῆς ἡγεσίας καὶ τὴν ἀνάδειξιν γραφειοκρατικῶν ὀλιγαρχιῶν (Managers), ποὺ εὐρίσκονται ἐκ τὸς τῆς γραφειοκρατικῆς μάξης καὶ ὑπεράνω αὐτῆς.

1. Adolf Weber, *Marktwirtschaft und Sowjetwirtschaft*, 163 - 80. Ὁ Ad. Weber ὀνομάζει τὴν σοβιετικὴν Οἰκονομίαν *Kommandowirtschaft*. Ὁ αὐτὸς χαρακτηρισμὸς καλύπτει καὶ τὰ καπιταλιστικὰ μονοπώλια.

2. Rudolf Hilferding, *Das Finanzkapital*, XXV Kapitel, 512, 514.

3. Ἐδῶ, ἀντιθέτως, ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν θεωρητικῶν καλύπτει καὶ τὰ σοβιετικὰ μονοπώλια. Μὲ τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω διαφορὰν, ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα στηρίζουν τὴν σοβιετικὴν ἰθύνουσαν τάξιν καὶ ὑπάγονται εἰς τὸ δικτατορικὸν σοβιετικὸν κράτος. N. Lenin, *Der Imperialismus als höchstes Stadium des Kapitalismus*. X. Kapitel, 874 - 75. Milovan Djilas, *La nouvelle classe dirigeante*, 45 - 83. Rörke, *Gesellschaftskrisis*, 102, 123, 143.

4. Alfred Sauvy, *La bureaucratie*, 83, 105, 114, 120.

5. W. Rörke, *Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart*, 221 ἐπ. 233.

6. Mises, *La bureaucratie*, 90 ἐπ. 114 ἐπ.

κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ταξικῆς κοινωνίας. Οὕτως, ἐπέρχεται, κατόπιν τοῦ διαφορισμοῦ, ἡ ὀλοκλήρωσις. Καὶ μόνον κατόπιν μιᾶς ἰσοπεδώσεως, ἀνθρώπων ἢ ὀργανώσεων, προκύπτει ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόλυτος εὐχέρεια, συγκεντρωτικῆς διοικήσεως: Διὰ τὴν ἡγεσίαν ἢ κυριαρχία, διὰ τοὺς λοιποὺς ἢ ἰσότης⁽¹⁾: Gleichschaltung. Ἡ Gleichchtung (τῶν ἄλλων) δὲν ἦτο ἐφευλοιοποιεῖται μόνον τοῦ Hitler. Ἦτο καὶ εἶνε τὸ μόνιμον δόγμα ὄλων τῶν ὀλιγαρχιῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου τῶν συγχρόνων ὀλοκληρωτικῶν καὶ «δημοκρατικῶν» κοινωνιῶν καὶ πολιτευμάτων.

Χαρακτηριστικὸς εἶνε ὁ παραλληλισμὸς μεταξὺ ἰδιωτικοῦ μονοπωλισμοῦ καὶ κρατικῆς γραφειοκρατίας εἰς τὸ θέμα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐπιλογῆς καὶ ἰδίως τῶν προαγωγῶν τῶν ὑπαλλήλων. Εἰς τὸν φιλελεύθερον καπιταλισμὸν αἱ προαγωγαὶ ἐγένοντο βάσει τῶν οὐσιαστικῶν, παραγωγικῶν καὶ δημιουργικῶν προσόντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ ἀστὸς κατεῖχε τὰς ζωντασόντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ ἀστὸς κατεῖχε τὰς ζωντανὰς ἀξίας τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, τῆς ἐφευρετικότητος, τῆς φαντασίας καὶ τῆς τόλμης. Ἐκ τῶν ἀξιῶν αὐτῶν ἐλαυνόμενος ἐξήτει τὴν μὴ ἀνάμειξιν τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζῶν καὶ ἐχαρακτήριζε τὸ μὴ παρεμβατικὸν κράτος μὲ τὸν εἰρωνικὸν τίτλον τοῦ «νυκτοφύλακος». Ἡ ἐπιλογή καὶ ἡ διαβάθμισις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐγένετο βάσει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ποὺ ἴσχυον καὶ διὰ τὸν ἴδιον. Διὰ τῶν προαγωγῶν ἐβραβεύοντο αἱ ἰκανότητες. Καὶ αἱ προαγωγαὶ ἐγένοντο ὄχι κατ' ἀρχαιότητα, ἀλλὰ κατ' ἐπιλογὴν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ραγδαία οἰκονομικὴ ἀνοδος — ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ καὶ τοῦ κινδύνου — ὄχι μόνον κατ' ὄγκον, ἀλλὰ καὶ μὲ διαρκῆ πτώσιν τῶν τιμῶν, καὶ χωρὶς κατάργησιν τῶν ἐλευθεριῶν τῶν καταναλωτῶν⁽²⁾. Παράλληλως καὶ αἱ προαγωγαὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐγένοντο εἰς τὰ φιλελεύθερα κράτη, βάσει ἀπροσώπων καὶ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, διότι πολιτικὰ κόμματα, κοινοβούλιον καὶ κράτος δὲν ἦσαν παρεμβατικὰ καὶ δὲν ἐξουσίαζον τὴν Οἰκονομίαν, οὔτε ἡ Οἰκονομία καὶ τὰ συνδικάτα εἶχον ἀνάμειξιν καὶ ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ κράτους⁽³⁾. Εἰς τὸν κρατικὸν παρεμβατισμὸν ὀφείλεται ἡ ἀνατροπὴ τῶν δημοσιολογικῶν κριτηρίων καὶ ἡ ἐλεφαντίασις τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας⁽⁴⁾. Ἐπὶ φιλελεύθερου καπιταλισμοῦ ἐδημιουργήθησαν ἀκριβῶς τὰ πρότυπα ἐκεῖνα τῆς Γαλλίας, ποὺ ἄφησαν ἐποχὴν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ, διὰ τῶν ἀρετῶν τῶν ἀπετέλεσαν φραγμὸν πάσης ἀναρχίας⁽⁵⁾.

Τὴν ἀντίθετον ἀκριβῶς ἀρχὴν πρὸς τὸν φιλελεύθερον καπιταλισμὸν καὶ πρὸς τὸ φιλελεύθερον κράτος εἰς τὸ θέμα τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῶν προαγωγῶν ἀκοινοβουλευτικῆς ἢ μονοπωλιστικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὸ «κοινωνικὸν κράτος». Ἀντὶ τοῦ ποιοτικοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως

1. Friedrich A. Hayek, Liberalismus (I), 592 - 93.

2. Mises, Liberalismus (II), 596 ἐπ.

3. Hayek, ἐνθ' ἄνωτ. 592 - 93.

4. Saunv, ἐνθ' ἄνωτ. 57 ἐπ. 110, 120.

5. R. König, Bürokratisierung, 47. Eberhard Pikart, Bürokratie, 51.

(κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξύ τῶν ἐπιχειρηματιῶν), ἡ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας (κατὰ τὸ πρότυπον τῆς μονοπωλιστικῆς ὀργανώσεως). Αἱ προαγωγαὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ἰδιωτικῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων γίνονται βάσει τῆς γραφειοκρατικῆς κλίμακος, ὄχι ὅμως κατὰ τὸ πρότυπον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐπὶ φιλελευθερισμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς «βολικῆς» ἢ διεφθαρμένης γραφειοκρατίας τοῦ «Κοινωνικοῦ Κράτους»⁽¹⁾, μετὰ τοῦ ὁποῦ τὰ καπιταλιστικὰ καὶ συνδικαλιστικὰ μονοπώλια ἔχουν, ἄλλωστε, στενὰς σχέσεις. Εἰδικότερον, αἱ ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἐπεμβάσεις ὑπὲρ ὀρισμένων ὑπαλλήλων τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων, αἱ εὐνοιαὶ, αἱ ὑποκειμενικαὶ προτιμήσεις τῶν μεγιστάνων τῆς διοικήσεως ἢ πολιτικῶν προσώπων, αἱ πιέσεις τῶν Pressure Groups⁽²⁾, αἱ ἀντιπαροχαὶ εἰς παραχωρήσεις καὶ εἰς σκοτεινὰς ἐξυπηρετήσεις τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ἰσχυρῶν προσώπων, ἀποτελοῦν κριτήρια προαγωγῆς, ὅσον ἀντιθέτως ἢ ἐντιμότης, ἢ εὐθύτης, ἢ εἰλικρίνεια καὶ ἡ πραγματικὴ ἰκανότης δύνανται ν' ἀποβοῦν ὀλέθρια διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ὑπαλλήλου. Παραλλήλως καὶ παραπλεύρως τῶν σταθερῶν πλαισίων τῆς γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως σχηματίζονται ἄμορφοι ὄμιλοι (informel Groups)⁽³⁾ ὑποστηρίζοντες τὰς προαγωγὰς τῶν μελῶν των μὲ ἀποκλεισμὸν παντὸς τρίτου, βασιζόμενοι εἰς οἰκογενειακὰς ἢ φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἰθυόντων γραφειοκρατῶν τῆς διοικήσεως ἢ εἰς ἔξωθεν ἐπεμβάσεις καὶ λαμβάνοντες τὴν μορφήν κλικῶν. Τὰ ἐκφυλιστικὰ ταῦτα φαινόμενα βεβαίως ἀποκλείονται εἰς ἀτομικὰς ἢ ἐταιρικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἰδιοκτησία ταυτίζεται μὲ τὴν διοίκησιν. Διότι πᾶσα εὐνοιοκρατία εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ὑπαλλήλων ἀποβαίνει εὐθέως εἰς βάρος τοῦ ἰδιοκτῆτου ἐπιχειρηματίου καὶ ἐπιβαρύνει τὸ κόστος, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ.

6. Κοινωνικὴ ἀσφάλεια καὶ κοινωνικὴ φεουδαρχία

Οὕτως, ἡ μονοπωλιστικὴ ἐπιχείρησις ἀπέβη εἰς τὴν στερεότητά της καὶ εἰς τὴν στατικότητά της «φεουδαρχικῆ». Εἶνε τόσον μεγάλα τὰ βέβαια κέρδη της, λόγῳ τῆς μονοπωλιστικῆς ἐπιβολῆς της ἐπὶ τῆς καταναλώσεως, καὶ λόγῳ τῶν λοιπῶν της προνομίων, ὥστε νὰ ἐπιτρέπη εἰς ἑαυτὴν καὶ ἀντιοικονομικὰς ἰδιοτροπίας : Τοῦτο α) ὡς πρὸς τὴν προνομιούχον θέσιν τῆς ἰθυούσης μονοπωλιστικῆς γραφειοκρατίας (ὡς ἄνω)· β) ὡς πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιχείρησιν (ὡς κατωτέρω). Ἡ δευτέρα περίπτωσις εἶνε ἀπόρροια τῆς πρώτης μὲ μερικὰς προσθήκας ἄλλων παραγόντων : τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους», εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὁποίων συνέβαλε σημαντικῶς καὶ ἡ γραφειοκρατία τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, διὰ τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας. Τουτέστιν, ἐν προκειμένῳ, διὰ τῆς ἰδιαιτέρας «κοινωνικῆς πολιτικῆς» τῆς μονοπωλιστικῆς γραφειοκρατίας : διὰ τῆς εὐ-

1. Heinz Kreutzer, *Beamtentum*, 35. P. Kart, ἐνθ' ἄνωτ. 51 - 52.

2. Bernsdorff, *Pressure Groups*, 244 ἐπ.

3. Mirko M. Kossitsch, *Zellen und Cliquen*, 232 - 35, 244 ἐπ. O.H.v.d. Gablentz *Zellen und Cliquen*, 268 - 69.

μονοπωλιστῶν καπιταλιστῶν καὶ τοῦ ἐπίσης μονοπωλιστικοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ μετὰ τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους» διασώζουσι, συνεπῶς, ἐν διαρκείᾳ τὰ καπιταλιστικά μονοπώλια, διὰ κρατικῶν παροχῶν — καλουμένων καὶ «ἀντιπαροχῶν» — ἀντλουμένων παρὰ τῶν φορολογουμένων (ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιπίπτουσι καὶ αἱ μονοπωλιστικαὶ τιμαί), κατὰ τὸν φεουδαρχικὸν τρόπον καὶ μάλιστα τῆς πρώτης περιόδου (1).

Τὴν κατοχύρωσιν ταύτην τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των, παρέχει εἰς αὐτάς τὸ γραφειοκρατικὸν «κοινωνικὸν κράτος», ὁ μετ' αὐτῶν ἀλληλέγγυος ἐργατοῦπαλληλικὸς συνδικαλισμὸς (συνεταῖρος τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων), ἡ λιάν εὐνόητος ἐπιρροή των ἐπὶ τοῦ Τύπου καὶ ὄλων τῶν μέσων δημοσιότητος(2), ἡ διάθεσις ὁμάδων πείσεως(3) ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων, τῶν κοινοβουλίων καὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, καί, τέλος, τὰ «κοινωνικά συμφέροντα» τῶν ἐργατῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν μετόχων (δηλαδὴ τῶν μικροαστῶν καὶ ἀγροτῶν, καὶ συμπάσης τῆς κοινωνίας), ἡ «τεχνικὴ πρόοδος», ἡ «αὔξησις τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος» καὶ τέλος ἡ ἐπὶ κλησις τῶν «ἐθνικῶν συμφερόντων». Ἡ κατοχύρωσις αὕτη συντηρεῖ καὶ ἐνισχύει τὰς μονοπωλιστικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς βάρος, πάντοτε, τῆς καταναλώσεως, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους, ὅχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν φορολογουμένων. Ἄλλὰ ταυτοχρόνως ἡ κατοχύρωσις αὕτη — ὅπως πᾶσα ἀσφάλεια καὶ πᾶσα κατοχύρωσις — ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῆς τὸ ζωντανὸν κίνητρον τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν, καὶ ἐπιφέρει τὴν ὑπερτροφίαν καὶ δυσκινησίαν τῆς μονοπωλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας τὰ συμπτώματα εἶνε ἐμφανῆ. Ὁ διαχωρισμὸς τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας, προϋπόθεσις ἀπαραίτητος διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸ αἷτιον, ἡ δὲ γραφειοκρατία εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐν συνεχείᾳ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα—ἡ γραφειοκρατία—ἀποβαίνει ἀντιστρόφως νέον αἷτιον διὰ τὴν ὑπερτροφίαν καὶ δυσκινησίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, μὲ τὴν τάσιν πρὸς ἀναπαυτικὴν σχηματοποίησιν τῶν προγραμμάτων, αὐτοματισμὸν τῆς σκέψεως, στερεοτυπίαν τῶν ἐνεργειῶν, μετὰ τῶν ἀντιψυχολογικῶν τῶν ἐπιπτώσεων καὶ τῆς συνολικῆς ἀκαμψίας τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ, ἔξω τῆς ἐμπειρικῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχολογικῆς πραγματικότητος, μὲ τὸ δεύτερον ἀποτέλεσμα: τὴν μεταφορὰν τῶν μονομερῶν μηχανικῶν μεθόδων καὶ ἐξεργασίων τῶν ἐργοστασίων εἰς τὴν σύνθετον οἰκονομικὴν ζωὴν, πρῶγμα τὸ ὅποιον ἄγει πάντα ζωντανὸν ὀργανισμὸν πρὸς τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τὴν ἀπολίθωσιν, τουτέστιν εἰς τὴν παρακμὴν.

Τὰ συμπτώματα μιᾶς τοιαύτης στατικῆς καταστάσεως, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, εἶνε πολλά. Ἀναφέρομεν ἐνδεικτικῶς: α) τὴν διαστροφὴν τοῦ ἀμόρφου ὁμίλου (informel group) εἰς τὴν γραφειοκρατικὴν μονοπωλιστικὴν ἐπιχείρησιν καὶ β) τὰς συναφεῖς ἀντιδράσεις τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων ἔναντι τοῦ γραφειοκρατικοῦ συστήματος καὶ τῆς ἡγεσίας του.

1. Grundherrschaft, ὄχι Gutswirtschaft.

2. Helmut Schelsky, Public Relations, 404 ἐπ.

3. J. H. Kaiser, Pressure Groups, 399 ἐπ.

κρατίας τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, διὰ τῆς κραταιώσεως τοῦ γραφειοκρατικοῦ πνεύματος — λόγῳ τῶν «ἐπιτυχιῶν» τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν «δημοσίων σχέσεων» — πρὸς προστασίαν τῶν καπιταλιστικῶν καὶ τῶν ἐργατικοῦπαλληλικῶν συμφερόντων, εἰς βάρος τῶν τρίτων κοινωνικῶν στρωμάτων, καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς «κοινωνικῆς ἀσφαλείας». (Οὕτως, ἡ «κοινωνικὴ ἀσφάλεια» ἔγινε πλέον θεσμός). Τρίτον, ἐπὶ τῆς ἰθουούσης γραφειοκρατίας τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ, διὰ τῆς κραταιώσεως τοῦ γραφειοκρατικοῦ καὶ ὀλιγαρχικοῦ πνεύματος, λόγῳ τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν δημοσίων σχέσεων πρὸς προστασίαν τῶν ἐργατοῦπαλληλικῶν καὶ τῶν καπιταλιστικῶν συμφερόντων τοῦ ἐκατέρωθεν μονοπωλισμοῦ καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς «κοινωνικῆς ἀσφαλείας». Τέταρτον, τέλος, ἐπὶ τῆς ἰθουούσης γραφειοκρατίας τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους», διὰ τῆς κραταιώσεως τοῦ γραφειοκρατικοῦ πνεύματος λόγῳ τῶν αὐτῶν ἐπιτυχιῶν εἰς τὴν προστασίαν «κεφαλαίου καὶ ἐργασίας», ἢ κυριολεκτικώτερον, τῶν καπιταλιστικῶν καὶ τῶν ἐργατοῦπαλληλικῶν μονοπωλίων, μὲ μίαν σημαντικὴν προσθήκην : τὴν προστασίαν καὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας μὲς φ τῆς ἀσκήσεως προστασίας ἐπὶ τῶν ἄλλων. Διότι ὅσον περισσότερα εἶνε τὰ ὁμαδικὰ συμφέροντα, ποῦ «προστατεύονται» ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ κράτους», τόσο περισσότερο διευρύνεται ἡ δικαιοδοσία τῆς κρατικῆς γραφειοκρατίας (φεουδον), καὶ τοῦτ' μᾶλλον κραταιοῦται καὶ τέλος ἐλεφαντιοῦται αὕτη. Τοιοῦτοτρόπως κατοχυροῦται καὶ ὀλοκληροῦται ἐκ πάσης πλευρᾶς καὶ ἡ «κοινωνικὴ ἀσφάλεια».

Μία καὶ μόνη κατηγορία — ὄχι τάξις καὶ οὔτε κὰν ὁμάς — ἐμφανίζεται γεγυμνωμένη πάσης οὐσιαστικῆς προστασίας καὶ πάσης «κοινωνικῆς ἀσφαλείας» : οἱ πραγματικοὶ ἀλλὰ τυπικοὶ ἰδιοκτῆται τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων, αἱ γαλακτοφόροι ἀγελάδες ὄλων τῶν γραφειοκρατιῶν : τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων, τῶν συνδικαλιστικῶν μονοπωλίων καὶ τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους» : οἱ ἄνῳνοι μέτοχοι καὶ δὴ οἱ καταθλιπτικῶς περισσότεροι, οἱ μικροὶ μέτοχοι. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές — ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη — ὅτι καὶ οὗτοι, ἐπὶ τέλος, τυγχάνουν — ἐμμέσως — κάποιας προστασίας, διὰ τῆς πολυπλεύρου στηρίξεως αὐτῆς ταύτης τῆς μονοπωλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας εἶνε ἀργοὶ ἰδιοκτῆται, διὰ τῶν ὡς ἄνω τρόπων. Οὐδεὶς ὅμως εἶνε ἱκανὸς νὰ τοὺς προστατεύσῃ ὄχι ἀπὸ τὰς κρίσιμους καταστάσεις, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κατανόμησιν τοῦ εἰσοδήματος τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς κατεδείχθη ἤδη.

Συνολικῶς ἡ «κοινωνικὴ ἀσφάλεια» σκοπεῖ καὶ ἐπιτυγχάνει :

α) Τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν κατάργησιν τῆς πάλης τῶν τάξεων ὑπὸ τὴν μαρξιστικὴν ἐκδοχὴν, διὰ τῆς συγχωνεύσεως καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀντιθέτων «ταξικῶν» συμφερόντων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἐπεκτεινομένης, διὰ τοῦ συνδικαλισμοῦ, καὶ εἰς τὸν τομέα τῶν ἀτομικῶν ἐπιχειρήσεων (ἐργοδοτικαὶ συνδικαλιστικαὶ Ἐνώσεις), εἰς τὴν ἀγροτικὴν Οἰκονομίαν, εἰς τὰς μικροαστικὰς ἐπιχειρήσεις (λιανικὸν ἐμπόριον, βιοτεχνία, χειροτεχνία) καὶ εἰς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα : Συνδικαλιστικὴ κοινωνία, μορφολογικῶς συγγενῆς πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν φεουδαρχίαν καὶ τὸ καθεστῶς τῶν συντεχνιῶν καὶ τῶν κλειστῶν ἐπαγγελμάτων.

β) Τὴν οὐσιαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν τῆς ἀτομικῆς, ἰδιωτικῆς καὶ συλλογικῆς ἰδιοκτησίας, τυπικῶς διατηρουμένης, de facto ὅμως ἀνευθύνως διοικουμένης ὑπὸ τριῶν τοῦλάχιστον γραφειοκρατιῶν ἄνευ ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ κυριαρχικῶς : Ὑπὸ τῶν γραφειοκρατιῶν (α) τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, (β) τοῦ ἔργα- τοῦπαλληλικοῦ μονοπωλιστικοῦ συνδικαλισμοῦ, καὶ (γ) τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους»: πολιτικῆ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐπιχορηγήσεις, «κοινωνικὴ φορολογία»καί, συνολικῶς, «κοινωνικὴ ἀσφάλεια». Δευτέρα μορφολογικὴ ὁμοιότης πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν φεουδαρχίαν : ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν κυριότητα τῆς χώρας καὶ ἀπλῶς παρεχῶρει τὰ φέουδα εἰς τοὺς φεουδάρχας, οἱ ὅποιοι, ὡς θὰ ἐλέγαμεν κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, εἶχον τὴν νομὴν. De facto ὅμως ἐπῆλθεν οὐσιαστικῶς ἀπαλλοτριώσεις τῆς βασιλικῆς ἰδιοκτησίας ὑπὸ τῶν φεου- δαρχῶν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωτος, ὅποτε, διὰ τοῦ πεφωτισμένου ἀπολυ- ταρχικοῦ συγκεντρωτισμοῦ (Λουδοβίκος XIV, Φρειδερίκος ὁ Μέγας), ὁ βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὰ προνόμιά του. Διὰ τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ ὅμως ὄχι μόνον κα- τήρησε τὴν φεουδαρχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰσήγαγε τὴν ἐλευθέραν ἐμποροκρατίαν — merkantilisme — καί, δι' αὐτῆς, τὴν πρώτην φάσιν τοῦ κρατικοῦ καὶ τοῦ ἐλευθέρου καπιταλισμοῦ («Πεφωτισμένος δεσποτισμός»). Ἐνθ' ὅμως οἱ φεου- δάρχαι δὲν εἶχον μὲν ἰδιοκτησίαν, ἀλλὰ εἶχον τὴν νομὴν, δηλαδὴ τὴν οἰκονο- μικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν φεούδων καὶ ἐπλήρωνον συνήθως μόνον φόρους εἰς τὸν βασιλέα — ἀντιθέτως οἱ σημερινοὶ τυπικοὶ ἰδιοκτῆται ἀνώνυμοι μέτοχοι τῶν μονοπωλιστικῶν συγκροτημάτων δὲν ἔχουν de facto οὐδὲ κὰν τὴν νομὴν τῶν περιουσιῶν των, ἦτις, ἀντιθέτως, περιέρχεται εἰς τοὺς μὴ ἰδιοκτῆτας, κατὰ τὸ ἐκάστοτε μέτρον τῶν μονοπωλιῶν, τοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους», διὰ τῆς κρατικῆς φορολογίας ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς, καί, διὰ «κοινωνικῶν» πίεσεων καὶ νομοθετικῶν κατοχυρώσεων. Οὕτως, οἱ νεμόμενοι μὴ ἰδιοκτῆται λαμβάνουν, εἰς τὴν σημερινὴν «ἀστικὴν» κοινωνίαν, τὴν θέσιν τῶν φεουδαρχῶν.

γ) Τάσεις «φεουδαρχικῆς» ὑπερτροφίας καὶ ἀπολιθώσεως τῶν μονοπωλι- στικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν κατοχυρωμένων συνδικάτων λόγῳ τῆς πανταχόθεν κατοχυρώσεως τῶν προνομίων των καὶ τοῦ γενικοῦ συμψηφισμοῦ τῶν ἐπιχορη- γήσεων καὶ παροχῶν ὑπὲρ τῆς «κοινωνικῆς ἀσφαλείας» — ἀντιθέτως πρὸς τὴν φιλελευθέραν Οἰκονομίαν, πρὸς τὸ φιλελεύθερον Κράτος καὶ πρὸς τὸν ἐλεύθερον συνδικαλισμὸν. Ἡ στατικὴ κατοχύρωσις τῶν μονοπωλιστικῶν ἐπι- χειρήσεων εἶνε πολλαπλῆ καὶ πολὺπλευρῶς : Ἐναντι τοῦ κράτους (διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὸ παρεμβατικὸν καὶ «κοινωνικὸν κράτος»). Ἐναντι τῶν μὴ μονοπωλιστικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ «πλήρους συναγωνισμοῦ» (concurrency parfaite), λόγῳ τῶν μονοπωλιστικῶν των προνομίων (concurrency imparfaite). Ἐναντι τῆς καταναλώσεως (διὰ τῶν μονοπωλιστικῶν τιμῶν). Ἐναντι τοῦ ἐρ- γατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ (διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος καὶ συνεπῶς τῶν μισθῶν, λόγῳ τῆς τελειότερας τεχνικῆς, τὴν ὅποιαν εὐνοεῖ ἡ μονοπωλιστικὴ συγκέντρωσις μεγάλων κεφαλαίων, ἢ διὰ τῆς ἐπιπτώσεως τῶν μισθολογικῶν αὐξήσεων τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ προσωπικοῦ ἐπὶ τῆς κατανα-λώσεως, δι' αὐξήσεως τῶν ὑπαγορευομένων τιμῶν). Καί, τέλος, ἔναντι τῆς κοινω-

νίας και τῆς «κοινωνικῆς ἀσφαλείας» (διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἢ τοῦ παραμερισμοῦ τῶν οικονομικῶν κρίσεων και τῶν καταστροφικῶν συνεπειῶν τῶν ἐφ' ὅλης τῆς κοινωνίας).

δ) Τὴν ἀντίστοιχον κατοχύρωσιν τοῦ μονοπωλιστικοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ συνδικαλισμοῦ, κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν τῆς κατοχυρώσεως τῶν καπιταλιστικῶν μονοπωλίων (τουτέστι τοῦ καπιταλιστικοῦ συνδικαλισμοῦ), τῶν ὁποίων τὰ συμπτώματα ἐμφανίζονται και εἰς τὸν κατοχυρωμένον ἐργατοῦπαλληλικὸν συνδικαλισμόν, διὰ τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς συνδικαλιστικῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἐργατικῆς μάζης, μέχρι τῆς συνδικαλιστικῆς γραφειοκρατίας, τοῦ ἐργατικοῦ μονοπωλισμοῦ και τῆς συνδικαλιστικῆς ὀλιγαρχίας.

Και ἐδῶ εἶνε δύσκολον νὰ καθορισθῇ τὸ «τί πρότερον»: Ἐὰν αἱ συνεχεῖς και αὐξουσαι ἀξιώσεις τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων ἐξηνάγκασαν τὰς ἐλευθέρως ἐπιχειρήσεις νὰ συνασπισθοῦν εἰς οἰκονομικά μονοπώλια, πρὸς περιορισμόν τοῦ κόστους (διὰ τῆς τελειότερας τεχνικῆς και ὀργανώσεως) και πρὸς ὕψωσιν τῶν (μονοπωλιστικῶν) τιμῶν, πρὸς ἀντιμέτωπισιν τῶν διαρκῶν μισθολογικῶν ἀξιώσεων τῶν ἐργατοῦπαλληλικῶν συνδικάτων — ἢ ἄν, ἀντιθέτως, ἢ αὐτογενῆς μονοπωλιστικῆς ἐπιχείρησις, λόγῳ τῶν μεγάλων κερδῶν τῆς, *π ρ ο ε κ ἄ λ ε σ ε ν*, αὐτὴ αὐτῆ, τὰς συνεχεῖς και αὐξούσας συνδικαλιστικὰς ἀξιώσεις. Ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς ἀποφαίνεται τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἐργατικά συνδικάτα εἶχον τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, τοῦλάχιστον, τοῦ *φ ι λ ε λ ε υ θ ε ρ ο υ* καπιταλισμοῦ και πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ. Ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς ἀποφαίνονται τὰ ἐξῆς γεγονότα: α) Ὅτι τοῦ μονοπωλιστικοῦ καπιταλισμοῦ προηγήθησαν τὰ παντὸς εἶδους μονοπώλια ἀπὸ τοῦ μεσαίου και τοῦ «πρωῖμου καπιταλισμοῦ», καίτοι δὲν ἐπρόκειτο περὶ καπιταλιστικῶν μονοπωλίων τῆς σημερινῆς διαρθρώσεως. β) Ὅτι τὸ «δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι» προῦπήρχε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μετὰ τὴν τῶν «ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», και ἴσχυε τόσον διὰ τοὺς καπιταλιστὰς ὅσον και διὰ τοὺς ἐργάτας. Και γ) ὅτι, ἅπαξ ἐδημιουργήθη ἡ ἀνώνυμος μετοχὴ και αἱ ἀνώνυμοι ἐταιρίαι, κατέστησαν αὐτομάτως πραγματοποιήσιμα τὰ καπιταλιστικὰ μονοπώλια.